

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК: 364.6-054.73

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

кандидат філософ. наук, доцент

Савицька І.М.

«_____» _____ 2023 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри соціальної
роботи та реабілітації

доктор педагогічних наук,

доцент

Сопівник І.В.

2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БІЖЕНЦЯМИ З УКРАЇНИ В
РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ ПІД ЧАС ВІЙНИ»

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма: «Соціальна робота»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Керівник магістерської роботи

доктор пед. н., професор

Осадченко І. І.

(підпис)

Виконала

Фрунзе О. І.

(підпис)

КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної
роботи та реабілітації
доктор пед. наук, доцент
Грина СОПІВНИК

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Фрунзе Олени Ігорівни

Спеціальність
Освітня програма

231 «Соціальна робота»
«Соціальна робота»

Тема магістерської кваліфікаційної роботи
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БІЖЕНЦЯМИ З УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ
ПОЛЬЩИ ПІД ЧАС ВІЙНИ»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «__» 02.2023 р. № __ «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 6 листопада 2023 р.

Вихідні дані до кваліфікаційної (магістерської) роботи: наукові розробки
вітчизняних і зарубіжних учених; матеріали періодичних видань; навчальна
та довідкова література з теми дослідження.

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Схарактеризувати роботу з біженцями як один із напрямків соціальної роботи та надати опис міжнародно-правової бази із здійснення соціального захисту біженців.
2. Виокремити особливості соціальної роботи з біженцями в Республіці Польщі.
3. Провести дослідження основних потреб та актуальних проблем із соціального захисту та допомоги українським біженцям на базі Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла.
4. Розробити програму заходів щодо вирішення найбільш значущих проблем осіб-біженців та надати відповідні рекомендації.

Дата видачі завдання «28» жовтня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи
Завдання прийняла до виконання

Інна ОСАДЧЕНКО
Олена ФРУНЗЕ

РЕФЕРАТ

НУБІП України

Магістерська робота на тему «Соціальна робота з біженцями з України у Республіці Польщі під час війни» присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці особливостей здійснення та забезпечення соціальної роботи з українськими біженцями в Польській Республіці в умовах війни.

НУБІП України

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (що налічує 59 найменувань) та два додатки. Також робота містить 2 таблиці та 7 рисунків. Загальна кількість сторінок становить 98, основний зміст роботи викладено на 81 сторінці друкованого тексту.

НУБІП України

У вступі висвітлюється актуальність теми дослідження, ступінь розробленості цієї теми. Визначені мета, об'єкт, предмет, гіпотеза, завдання та методи дослідження, наукова новизна та практична значущість досліджуваної проблеми.

НУБІП України

У першому розділі роботи теоретично обґрунтовано визначення поняття «біженець» та визначено його місце в міжнародному праві. На основі міжнародних документів вивчено основні напрямки соціального захисту біженців. З огляду на тематику роботи висвітлено основні засади здійснення соціальної роботи з біженцями, виокремлено головні завдання та підходи. Схарактеризовано головні напрями процесу адаптації біженців, що включає в себе соціальну, культурну та психологічну складові.

НУБІП України

У другому розділі було розглянуто діяльність системи соціальних служб Польщі у процесі адаптації українських біженців. Перший підрозділ описує чітко розуміння системи соціальної політики та діяльності соціальних служб Польщі в процесі адаптації українських біженців. В другому підрозділі розкрито характеристику та сенс адаптаційних програм Польщі для українських біженців.

НУБІП України

У третьому розділі дослідження було проведено емпіричне дослідження особливостей соціальної роботи з українськими біженцями у Польщі. Було

НУБІП України

вивчено актуальні проблеми осіб-біженців на базі Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла та проведено розробку та апробацію програми щодо вирішення цих проблем. На основі повторного

тестування було сформульовано відповідні висновки щодо ефективності проведеної програми та розроблено відповідні рекомендації щодо покращення роботи із українськими біженцями у центрах соціального забезпечення Польської Республіки.

У висновках подаються узагальнення з теоретичного аналізу проблеми дослідження, окреслено основні результати експериментального дослідження, описані рекомендації із метою забезпечення ...

Ключові слова: біженці, особи-біженці, соціальна робота, соціальний захист, центр соціального забезпечення, актуальні проблеми, адаптація.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

НУБІП України

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БІЖЕНЦЯМИ

1.1. Міжнародно-правова база визначення статусу біженця 9

1.2. Особа зі статусом біженця як суб'єкт соціальної роботи 21

Висновки до першого розділу 29

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ

БІЖЕНЦЯМИ З УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ 30

2.1. Система соціальної політики та діяльність соціальних служб з допомоги українським біженцям у Польщі 30

2.2. Аналіз адаптаційних програм з надання допомоги біженцям у Польщі.. 37

Висновки до другого розділу 43

РОЗДІЛ 3. ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ

УКРАЇНСЬКИМИ БІЖЕНЦЯМИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ 45

3.1. Вивчення актуальних проблем із соціального захисту та допомоги українським біженцям в Польщі 45

3.2. Програма заходів щодо вирішення найбільш значущих проблем осіб-біженців 54

3.3. Рекомендації щодо покращення роботи із українськими біженцями у центрах соціального забезпечення Польської Республіки 70

Висновки до третього розділу 78

ВИСНОВКИ 79

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 82

ДОДАТКИ 89

НУБІП України

ВСТУП

НУВБІП України

Актуальність дослідження. Повномасштабний збройний напад Росії на Україну, що стався 24 лютого 2022 р., спричинив різке зростання потоків вимушених мігрантів з України. Так, згідно з даними УВКБ ООН, станом на середину червня 2022 р. загальна чисельність українських вимушених переселенців за кордон становила понад 5 млн осіб, з них майже 4 млн мігрували до Республіки Польща. Згідно з результатами обстеження Центру міграційних досліджень Варшавського університету, приріст населення міст Польщі внаслідок таких міграційних потоків істотно збільшився: наприклад, у м. Жешув він становив 53%, у Варшаві – 15%. Загалом цей міграційний потік вважається одним з найбільших і найшвидших міграційних переміщень після II Світової війни.

У зв'язку з таким швидким та неочікуваним процесом одних лише юридичних механізмів (передусім схвалення Радою ЄС Директиви про тимчасовий захист № 2001/55/ЄС для громадян України, які перетнули кордон після 24 лютого 2022 р., та розробка Республікою Польща нормативно-правового забезпечення для допомоги українським біженцям 12 березня 2022

року) виявилось не досить. Інституційно та організаційно державні структури не мали змоги забезпечити належний супровід для мільйонів українських шукачів міжнародного захисту. Значну частину цих функцій держави взяли на себе волонтери, громадські організації та благодійні фонди. Серед них значну роль відіграли і організації, засновані українськими мігрантами.

Водночас, місцеві органи влади, численні неурядові організації та пересічні поляки почали на своєму місці й мірою своїх можливостей допомагати українцям. У доволі стислі строки Республіка Польща спромоглася організувати цілісну й системну роботу органів публічної адміністрації щодо надання допомоги українським біженцям. Будучи прикладом дружнього ставлення поляків до українців, означена ситуація становить і певний науковий інтерес з точки зору змісту й особливостей

здійснення соціальної роботи із українськими біженцями, які знаходяться на території Республіки Польща.

Об'єктом дослідження є соціальна робота з біженцями.

Предметом дослідження є особливості соціальної роботи з біженцями з України у Польщі під час війни.

Метою дослідження – на основі теоретичного аналізу та інтерпретації експериментальних даних визначити та обґрунтувати особливості соціальної роботи з біженцями з України у Польщі під час російсько-української війни.

Виходячи з мети дослідження, можна визначити такі **завдання**:

1. Схарактеризувати роботу з біженцями як один із напрямків соціальної роботи та надати опис міжнародно-правової бази із здійснення соціального захисту біженців.
2. Виокремити особливості соціальної роботи з біженцями в Республіці Польщі.
3. Провести дослідження основних потреб та актуальних проблем із соціального захисту та допомоги українським біженцям на базі Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла.
4. Розробити програму заходів щодо вирішення найбільш значущих проблем осіб-біженців та надати відповідні рекомендації.

Методи дослідження. У процесі роботи використовувались як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження:

– теоретичні: аналіз, синтез, класифікація та оглядово-аналітичний метод, вивчення наукової соціально-психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження, опрацювання міжнародних та нормативно-правових актів здійснення соціальної роботи з біженцями;

– емпіричні: метод спостереження; анкетування; експеримент з метою перевірки ефективності запропонованої системи роботи з українськими біженцями;

– методи математичної статистики: кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Апробанія результатів дослідження. Результати наукового

дослідження представлено публікацією в матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах

воєнного та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р.) за темою «Особливості соціальної роботи з біженцями з України у Польщі під час війни» (див. дод. Б).

До **структури роботи** входить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (59 позицій), додатки. Загальний обсяг роботи: 98

сторінок друкованого тексту, із них основний обсяг роботи складає 81 сторінку. Робота містить ілюстративний матеріал у вигляді 2 таблиць та 7 рисунків.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З

БІЖЕНЦЯМИ

1.1. Міжнародно-правова база визначення статусу біженця

Детально проаналізувавши літературу з теми дослідження, потрібно надати визначення деяким дефініціям.

Вимушена міграція – це сукупність територіальних переміщень, що пов'язані з постійною або тимчасовою зміною місця проживання людей з незалежних від них причин та, як правило, всупереч їхньому бажанню [27]; або – переміщення людей з метою пошуку безпеки та притулку [35].

Вимушений переселенець – громадянин, що змінив місце проживання внаслідок вчиненого щодо нього або членів його сім'ї насильства або інших форм переслідування, або внаслідок реальній небезпеки стати об'єктом переслідування за ознакою расової чи національної приналежності [35].

Біженець – це особа, яка в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, громадянства, національності і т. п., знаходиться поза кордонами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни [9].

На жаль, у деяких випадках досі зберігається неоднозначність тлумачення сутності понять «мігрант», «біженець». Говорячи про статус біженців, слід зазначити і очевидний взаємозв'язок між проблемою біженців і дотриманням правами людини. Порушення прав людини є однією з основних причин масового переміщення, що виключають можливість добровільної репатріації. Повага до прав людини є необхідною умовою, як запобігання сьогоdnішнім потокам біженців, так і вирішенню пов'язаних з ними проблем.

У міжнародному праві термін «біженці» з'явився після Першої світової війни. Проте постійний ріст локальних і глобальних збройних конфліктів призвів до необхідності не тільки детальної регламентації правового статусу біженців, але і до створення міжнародних структур, профільного характеру.

Час формування основних понять і принципів, пов'язаних із визначенням особливого статусу біженців ділиться на два етапи, а саме:

- 1) зі стародавніх часів до 1914 р.;
- 2) з 1914 р. і до початку Другої світової війни;

– період розвитку та ухвалення найбільш значущих актів у сфері захисту біженців та визначення їхнього правового статусу (1939–1951 рр.), під час якого було створено УВКБ ООН та ухвалено Конвенцію про захист біженців;

– період індивідуального визнання статусу біженців, постійних змін у законодавстві, що регулює питання біженців та їхнього правового статусу (1951–2010 рр.);

– період «міграційної кризи» (з 2010 і дотепер), що була спричинена величезними потоками біженців на південних та південно-східних кордонах Європи.

За словами Єврокомісара з внутрішніх справ та питань міграції Д. Аврамопулоса, «доводиться мати справу з однією з найскладніших криз – кризою біженців, коли тисячі людей намагаються одночасно потрапити до Європи». Гуманітарна допомога, захист біженців – це лише часткова відповідь, вважає директор із питань міжнародного захисту біженців в Управлінні Верховного комісара ООН у справах біженців. На його переконання, «нині терміново потрібні політичні ініціативи, щоб конфлікти можна було вирішити». За його словами, це стосується і безпосередньо головних відповідальних осіб у країнах, де точаться конфлікти, і міжнародної спільноти. Тоді як політичних рішень для великих «гарячих точок» нині замало, мільйони біженців перебувають у жалюгідних умовах, очікуючи вирішення своєї долі [7].

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців (1951 р.) стала універсальним і основним міжнародним документом, що закріплює визначення поняття «біженець» у міжнародному праві. У подальшому саме це

визначення поняття «біженець» було адаптовано до національного законодавства більшості держав, в тому числі й України.

У ООН на основі резолюції Генеральної Асамблеї 428 (V) від 14 грудня 1950 року було створене Управління Верховного комісара з справ біженців (УВКБ), а в 1951 році була укладена багатостороння Конвенція про статус біженців. Відповідно до Конвенції під терміном «біженець» мається на увазі особа, яка розглядалася як біженець, у силу ряду угод, укладених у період між двома світовими війнами, а також у результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року. У 1967 році був прийнятий Протокол, що стосується статусу біженців. Відповідно до протоколу Конвенція 1951 року вже поширювалася і на осіб, які стали біженцями після 1951 року. Для упорядкування діяльності УВКБ у 1954 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Статут УВКБ, на основі якого Управління повинне здійснювати свою діяльність.

Крім УВКБ, що є центральною ланкою, у міжнародну систему захисту біженців входять інші міжнародні установи системи ООН, міжнародні регіональні організації, неурядові організації і структури держав, що займаються питаннями захисту біженців.

Згідно з Конвенцією під терміном «біженець» мається на увазі особа, яка розглядалася як біженець через ряд угод, укладених у період між двома світовими війнами, а також у результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 р. У 1967 р. був прийнятий Протокол про статус біженців, відповідно до якого Конвенція 1951 р. поширювалася на осіб, що стали біженцями після 1951 р. Статут УВКБ 1954 р, Генеральна Асамблея ООН, на основі якого Управління повинне здійснювати свою діяльність. Крім УВКБ, що є центральною ланкою, у міжнародну систему захисту біженців входять інші міжнародні установи системи ООН, міжнародні регіональні організації, неурядові організації і структури держав, що займаються питаннями захисту біженців.

Відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців (1951 р.) під біженцем розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності,

релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців (1951 р.)

стала універсальним і основним міжнародним документом, що закріплює визначення поняття «біженець» у міжнародному праві. У подальшому саме це визначення поняття «біженець» було адаптовано до національного законодавства більшості держав, в тому числі й України. Основним здобутком даної Конвенції є те, що в ній вперше акцентовано увагу не на групі осіб, які знаходяться перед загрозою переслідування за етнічною ознакою (як це було до прийняття Конвенції), а на конкретній особі – біженці. Тобто у Конвенції використано індивідуальний підхід.

У Протоколі щодо статусу біженців (1966 р.) було деталізовано поняття «біженець» за часовою ознакою. Необхідність прийняття даного документу була зумовлена тим, що у Конвенції про статус біженців (1951 р.) існувало два обмеження до визначення поняття «біженець», які створювали суттєві перешкоди для вирішення проблем біженців, забезпечення їх прав і свобод на належному рівні:

- тимчасове (право вважатися біженцем не поширювалось на осіб, що стали такими в результаті подій, що виникли після 1 січня 1951 р.);
- географічне (зазначені події означають або події, які відбулися в Європі до 1 січня 1951 р. або події, які відбулися в Європі або в інших місцях до 1 січня 1951 р.).

Положення щодо статусу біженців також містяться у низці інших міжнародних документів, зокрема таких:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.). Відповідно до статті 44 цієї Конвенції будь-яка держава не має права вороже поводитися з біженцями, які фактично не перебувають під захистом жодного уряду, лише на підставі їхньої юридичної належності до держави-супротивниці;

2. Угода про скасування віз для біженців (1959 р.). У даній Угоді визначено, що біженці, які законно проживають на території однієї з держав-учасниць Угоди, за певних умов звільняються від зобов'язань щодо набуття візи для в'їзду на територію чи виїзду з території іншої держави через будь-який кордон. До числа таких умов відноситься наявність дійсних проїзних документів та їх перебування на території держави не більше 3 місяців;

3. Конвенція Організації африканської єдності, яка регулює специфічні аспекти проблеми біженців в Африці (1969 р.), відповідно до якої термін «біженець» може бути застосований до будь-якої людини, що через зовнішню агресію, окупацію, іноземне домінування або події, що серйозно порушують громадський порядок на території всієї країни чи її певної частини, була змушена залишити місце свого проживання з метою пошуку притулку в іншому місці поза межами країни свого походження або національності;

4. Конвенція про статус апатридів (1954 р.). Поняття «апатрид» означає особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою через її закони. Конвенції закріплено, що апатриди можуть бути визнані біженцями, і необов'язково кожен біженець може вважатися апатридом.

5. Декларація ООН про територіальний притулок (1967 р.), яка закріплює право будь-якої особи, у тому числі і біженця, на притулок та використання притулку. Не має права на притулок та особа (біженець), відносно якої існують обґрунтовані підозри, що нею було вчинено злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти

людства. У Декларації закріплюється основний гуманітарний принцип заборони примусового повернення;

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) 1977 р. У статті 73 передбачається, що біженці й апатриди згідно з відповідними міжнародними актами, прийнятими заінтересованими сторонами, або з національним законодавством держави, що надала притулок, чи держави проживання, користуються захистом, який надається у відповідності до частин I і

III Четвертої Женевської конвенції;

7. Європейська угода про передачу відповідальності за біженців (1980 р.), яка була прийнята з метою створення законних підстав для перебування біженців на території інших держав (зокрема щодо можливості передачі однією державою відповідальності за біженців). Дотримання норм наведених вище міжнародних нормативно-правових актів є необхідною гарантією забезпечення прав біженців.

В Україні наведені вище нормативно-правові акти, що визначають статус біженців на міжнародному рівні та є універсальними, були ратифіковані відповідним Законом «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців і Протоколу щодо статусу біженців» (2002 р.)

В Україні поняття «біженець» закріплено у Законі «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011.

Біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого

попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Частіше за все біженці з'являються внаслідок військових конфліктів (як міжнародних, так і внутрішніх). Феномен біженців визначається, насамперед, примусовою і небажаною для громадянина зміною місця (країни) свого проживання. Відповідно до п. А (2) ст. 1 Конвенції про статус біженців (1951 р.) основною умовою, за наявності якої особу можна кваліфікувати як біженця, є обґрунтоване побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної

групи чи політичних переконань. Дана умова наступає у тому випадку, коли особа вже перейшла міжнародний кордон, тобто має перебувати за межами країни свого походження. Побоювання особи (біженця) стати жертвою переслідувань мають бути цілком обґрунтованими. Додатковою умовою визнання особи біженцем є відсутність у особи громадянства країни, яка надала притулок. Статус біженців застосовується до осіб, які більше не можуть користуватися захистом держави, громадянами якої вони є, адже вони її покинули. Особи, що перетнули міжнародні корони, рятуючись від переслідувань, але переїжджають у країну, громадянами якої вони є, не

можуть розглядатися як біженці, оскільки вони можуть скористатися правом на захист в цій країні. Тобто відповідно до міжнародного права особа може вважатися біженцем, якщо вона не має можливості або бажання користуватися захистом країни свого походження або повертатися в цю країну з причин

побоювань переслідувань. Держава зобов'язана надати біженцям статус, яким користуються інші іноземці на її території. Заборонено накладати покарання на біженця за незаконний в'їзд на території країни.

Також відповідно до міжнародного законодавства визнана неприпустимою висилка біженців в країну, де їх життю та здоров'ю загрожує небезпека. Не можуть вважатися біженцями такі категорії осіб:

«економічні біженці», тобто особи, які залишили свою країну з економічних міркувань;

– «екологічні біженці» («техногенні біженці»), тобто особи, які були змушені залишити місце свого постійного проживання (шляхом переміщення як в межах своєї країни або перетинання її кордону)

внаслідок різкого погіршення стану навколишнього середовища, через екологічні катастрофи або негативні наслідки техногенного розвитку;

– жертви природних катастроф;

– особи, які вчинили злочини проти миру, військовий злочин або злочин проти людства;

– особи, що вчинили раніше злочин неполітичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці;

– особи, які вчинили інші дії, що суперечать цілям та принципам діяльності Організації Об'єднаних Націй.

Не можуть вважатися біженцями, на яких поширюється дія Конвенції про статус біженців (1951 р.), особи, які:

1) добровільно повторно скористалася захистом країни своєї громадянської належності; або

2) втративши своє громадянство, знову добровільно набула його;

3) набула нового громадянства і користується захистом країни своєї нової громадянської належності;

4) добровільно знову влаштувалася в країні, яку вона залишила або за межами якої вона перебувала через побоювання щодо переслідувань;

5) більше не може відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують;

6) будучи особою без визначеного громадянства, може повернутися до країни свого попереднього звичайного місця проживання, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують.

Отже, поняття «біженець» містить в собі два критерії:

– позитивний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа може бути визнана біженцем;

– негативний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа не може бути визнана біженцем або втрачає статус біженця.

До числа біженців не належать переміщені особи, тобто ті особи, які покинули певний конфліктний регіон держави і поселилися в іншому регіоні цієї держави. Отже, переміщені особи, на відміну від біженців, навіть

внаслідок вимушеного переміщення залишаються на території держави,

громадянами якої вони є. Поняття «біженець» не слід плутати із поняттям «внутрішньо переміщена особа». Ці два поняття відрізняються між собою за змістовним навантаженням, що несе кожне із них, колом прав та обов'язків, що покладаються на цих осіб.

Відповідно до законодавства України внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації,

повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Біженці на

території країни свого перебування нарівні з іншими категоріями населення (громадянами держави перебування, іноземцями, особами без громадянства)

користуються всіма правами людини, які мають універсальний характер та закріплені на міжнародному рівні.

Гарантування поваги та забезпечення захисту зазначених прав людини – це одночасний шлях вирішення проблеми біженців та спосіб запобігання її виникненню. У першому випадку йдеться про необхідність забезпечення в

державі походження біженців належного захисту прав людини, перш ніж

онікувати від біженців бажання повернутися до країни їхньої громадянської належності чи постійного місця проживання. У другому випадку йдеться про

запобігання виникненню у громадян певних держав цілком обґрунтованих побоювань щодо їх можливого переслідування через окремі причини.

Відповідно до Загальної декларації прав людини (1948 р.) до числа прав людини, які мають універсальний характер та якими беззаперечно мають користуватися біженці, належать такі:

- право на життя, свободу та особисту недоторканість;
- право на свободу від катувань або від нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання;
- право на свободу від рабства, поневолення і примусової праці;
- право на приватне життя;
- право на свободу від незаконного арешту або затримання;
- право на свободу думки, совісті та віросповідання;
- право на свободу пересування тощо.

Але, крім універсальних прав, що властиві кожній людині, біженці користуються правами та привілеями, властивими лише їм, і якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців. Інші категорії населення не мають таких

прав, оскільки не є біженцями. Крім того, у ситуаціях збройних конфліктів

права біженців додатково захищаються нормами міжнародного гуманітарного права.

Основними міжнародними документами, що гарантують дотримання прав біженців нарівні з іншими категоріями населення, є:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.);
- Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації (1965 р.);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.);
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.);

- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.);
- Конвенція про права дитини (1969 р.) та ін.

У Конвенції про статус біженців (1951 р.) закріплено основні права

біженців, які мають забезпечуватися державою, на території якої знаходиться

біженець:

- право сповідання релігії (ст. 4);
- право на рухоме та нерухоме майно (ст. 13);
- право на авторські та промислові права (ст. 14);

- право на асоціації неpolitичного характеру та професійні спілки (ст. 15);

- право звернення до суду (ст. 16);

- право на працю за наймом (ст. 17);

- право роботи на власному підприємстві (ст. 18);

- право на вибір професії (ст. 19);

- право на користування системою найків (ст. 20);

- право на житло (ст. 21);

- право на народну освіту (ст. 22);

- право на отримання урядової допомоги (ст. 23);

- право на працю та соціальне забезпечення (ст. 24);

- право вільного пересування та вибору місця проживання (ст. 26);

- право на отримання посвідчення особи та проїзних документів (ст. 27, 28);

- право на недискримінаційне оподаткування (ст. 29).

Необхідно підкреслити, що права біженців не є абсолютними, вони можуть бути обмежені у встановленому міжнародним законодавством

порядку. Тобто під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин

держави має право вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними

в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того,

як ця держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше

застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Головним правовим інструментом визначення поняття «біженець» у Європейському союзі (далі – ЄС) стала Директива Ради ЄС 2004/83/ЄС 2004

р. про мінімальні стандарти для кваліфікації та статусу громадян третіх країн

або осіб без громадянства як біженці або особи, які потребують іншої форми міжнародного захисту та зміст гарантованого захисту. Відповідно до цієї Директиви громадянин третьої країни, який перебуває за межами країни

походження та особа без громадянства, яка перебуває за межами країни

постійного проживання, яка не має наміру повернутися до цієї країни у зв'язку

зі страхом бути переслідуваною з причин раси, релігії, національності, політичних поглядів або членство у певних соціальних групах, може

звернутися за статусом біженця [26, с. 58].

Таким чином, поняття «біженець», визначене законодавством ЄС, відповідає ухвалі, запропонованій Конвенцією 1951 р. Стаття 2(f) Директиви

визнає можливість надання додаткових форм захисту громадянам третьої країни або особам без громадянства, які не підпадають під визначення

«біженець», але стосовно яких було доведено існування обґрунтованих

підстав, що така зацікавлена особа при поверненні в країну свого походження або, якщо ця особа без громадянства, в країну свого колишнього

звичайного місця проживання зіткнеться з реальним ризиком завдання серйозної шкоди, як визначено у статті 15, до якої не застосовуються пункти

1, 2 статті 17 і які не можуть або не бажають користуватися захистом цієї країни внаслідок такого ризику.

30 грудня 2011 року було прийнято Директиву 2011/95/ЄУ за стандартами для кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства

як бенефіціарів міжнародного захисту, за єдиним статусом для біженців або

для осіб, які мають право на додатковий захист, та за змістом наданого захисту (перероблена) [25, с.59]. Порівняно з Директивою 2004 р. директива про

перегляд обмежує свободу дій держав та зменшує відмінності у статусі та правах біженців, з одного боку та осіб з додатковим захистом, з іншого.

Зокрема, перегляд надає цим групам рівні права на возз'єднання сім'ї та доступ до системи охорони здоров'я та ринку праці. На сьогоднішній день практика держав-членів ЄС щодо імплементації положень цієї Директиви вказує на те, що статуси конвенційних біженців та біженців де-факто загалом рівні. Доказом цього твердження може бути onestopshop-процедура, що існує в більшості країн ЄС: клопотання про визнання статусу розглядаються в рамках єдиного процесу, тобто уповноважений орган перевіряє можливість надання особі статусу як біженця, так і особи з додатковим захистом. Якщо особа не може бути визнана біженцем, то автоматично розглядається можливість присвоєння їй статусу особи з додатковим захистом і навпаки [31, с. 90].

1.2. Особа зі статусом біженця як суб'єкт соціальної роботи

Вимушена міграція породжується порушенням основних прав людини і громадянина, закріплених у багатьох правових документах, зокрема права на: безпечне для життя і здоров'я та навколишнє природне середовище; охорону здоров'я, медичну допомогу, свободу віросповідання, на свободу політичних та релігійних переконань. На думку науковців, вимушені мігранти належать до вразливої категорії, оскільки перебувають в умовах, незвичних для їхнього життя, що спричиняє психологічний дискомфорт у період адаптації до нових обставин.

Соціальна робота з біженцями та вимушеними переселенцями є спеціалізованою галуззю соціальної роботи, яка зосереджується на наданні підтримки і допомоги особам, які змушені покинути свої домівки через воєнні конфлікти, переслідування, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації. Концепція соціальної роботи з біженцями та вимушеними переселенцями

базується на захисті прав людини, соціальній справедливості та забезпеченні добробуту цих уразливих груп.

Розглядаючи відмінності між вимушеною та добровільною міграцією,

Л. Корель відзначав, що у випадку добровільної міграції у суб'єкта адаптації часто спочатку виникає позитивна установка на нове явище (адаптація свідомості), а потім нова адекватна форма поведінки. Або особа, особливо не переймаючись сутністю доколишньої дійсності, поступово змінює звичні стандарти поведінки (кореляція її свідомості відбувається з часом). У випадку

вимушеного переселення у особи часто спочатку виникає негативна установка на освоєння нових явищ, яка змушує вибудовувати свою поведінку в незнайомому середовищі. Розподіл адаптаційних стратегій за вимушеністю чи добровільністю є ключовим в установках особи на успішність пристосування до нових умов [46].

J. Gullahorn, оцінюючи адаптаційні стратегії вимушених переселенців, запропонував теорно (W-подібна крива), в основу якої покладено гіпотезу щодо відповідності протікання адаптації деякій U-подібній кривій, окремі частини якої відтворюють п'ять етапів цього процесу. Перший етап характеризується оптимістичними очікуваннями та надіями на майбутнє.

Другий передбачає зростання негативного впливу середовища на людину, що викликає стан депресії та розчарування. На третьому етапі виникають психосоматичні розлади та безпорадність. Четвертий етап супроводжується появою оптимізму, відчуттям задоволеності і інтегрованості до нових умов.

Останній етап завершується повною адаптацією індивіда. Поряд із тим частина вимушених переселенців після нормалізації ситуації повернуться на попереднє місце проживання тому що не зможуть або не захочуть повністю адаптуватися до нового середовища. Їх будуть чекати нові проблеми реадптації, які знову повторюють U-подібну криву [52].

У випадку добровільної міграції соціальний статус особи у більшості випадків покращується, а в результаті вимушеної міграції часто

спостерігається його значне погіршення, що зумовлено частковою чи повною втратою добробуту та раніше отримуваних доходів.

На думку науковців, адаптація осіб, переміщених на чітко визначений період часу відрізняється від адаптації переміщення на невизначений час.

Зокрема, А. Фернхем та С. Бочнер вважають, що тимчасово переміщені особи не так гостро переживають наявні відмінності іншого соціокультурного середовища, їх набуті у новій громаді навички поведінки тимчасові, адже можуть зникнути при поверненні до звичних для них обставин. Науковці

довели, що для тимчасово переміщених осіб на початку їх входження в іншу культуру найбільш цінною може бути інформаційна підтримка, потім – інструментальна, і лише згодом – емоційна підтримка [51].

Процес адаптації вимушених мігрантів охоплює три основні сфери взаємодії: соціальну, культурну та психологічну. Відповідно так само можна виділити три головні типи адаптації: соціальну, культурну та психологічну [44].

Соціальна психологія розглядає соціальну адаптацію як закономірності спільної діяльності, що обумовлюються загальною метою і ціннісними орієнтаціями соціальних груп.

Досліджуючи взаємодію індивіда з соціальним середовищем, Г.А. Балл звертає увагу на необхідність врахування «багаторівневої структури» обох компонентів системи індивід-середовище [8].

На успішність адаптації вимушених мігрантів буде впливати тип заселення: компактний (серед таких переселенців) чи дисперсний (серед місцевих жителів); міська чи сільська місцевість. Менш фрустрованими в новому соціокультурному середовищі будуть переселенці у великих населених пунктах з дисперсним типом проживання, порівняно з тими, хто буде проживати в селах та компактних поселеннях.

За якістю соціальна адаптація може бути успішною (позитивною) та неуспішною (негативною, низькою, деструктивною). В якості основних показників успішності адаптації мігрантів Г. У. Солдатова пропонує наступні:

- 1) налагодження позитивних зв'язків з новим середовищем, вирішення щоденних життєвих проблем (школа, сім'я, побут, робота);
- 2) активна участь у соціокультурному житті приймаючого суспільства;
- 3) задовільні психічний стан і фізичне здоров'я;
- 4) адекватність у спілкуванні і у міжкультурних відносинах;
- 5) цілісність та інтегрованість особистості [34]

Таким чином, успішна соціальна адаптація передбачає підтримання такого рівня життя, за якого можливе збереження або підвищення його соціального статусу шляхом задоволення матеріальних та духовних потреб індивіда. Неуспішна соціальна адаптація супроводжується зниженням соціального статусу індивіда, який «виживає» в новому середовищі лише завдяки використанню чужих ресурсів. Така адаптація є деструктивною і для індивіда, і для соціального середовища [33].

Соціальна адаптація має активну та пасивну форми. Активна полягає у прагненні індивіда впливати на середовище з метою отримання певних змін (у тому числі змін тих норм, цінностей, форм взаємодії та діяльності, які він повинен засвоїти). Пасивна (або конформна) передбачає обрання стратегії пасивного пристосування до середовища [21].

У будь-якого мігранта в новому соціумі, до якої категорії б він не належав [27], виникають певні матеріальні потреби, задоволення яких може бути вирішено через трудову діяльність. Таким чином, мігранта чекає професійна адаптація.

Адаптація мігрантів потребує і міжкультурну взаємодію та передбачає модифікацію психологічних характеристик людини, які стосуються ціннісних орієнтацій, ролі поведінки, соціальних настанов тощо, адже індивід потрапляє в нове соціальне, етнічне, культурне середовище (міжнародна міграція).

Можна говорити про те, що цей рівень дуже важливий, адже на цьому рівні реалізується соціально-психологічна адаптація (в активній чи пасивній формі). Важливим параметром цієї сфери є готовність та пристосування до

організації особистого життя в новому соціальному середовищі шляхом інтеграції в це нове середовище та знайомства, прийняття чи неприйняття місцевих традицій, нормам та правил поведінки.

«Культурний шок», який полягає у відчутті себе «іншим» в новому оточенні (традиції, культура, звички, менталітет) може викликати здивування, нерозуміння, засудження, несприйняття, відчуття самотності тощо.

Термін «культурний шок» був введений в 1954 р. американським дослідником К. Обергом для позначення емоційного або фізичного

дискомфорту, дезорієнтації індивіда, які спричинені потраплянням в інше

культурне середовище, зіткненням з іншою культурою, незнайомим місцем

тощо. Вчений вважав, що «культурний шок» є дезорганізуючим переживанням. Сутність цього стану – конфлікт між старими, властивими

індивіду як представнику суспільства, та новими, властивими суспільству, до

якого він прибув, культурними нормами і орієнтаціями. Отже, культурний

шок – це конфлікт двох культур на рівні індивідуальної свідомості [51].

Інші дослідники «культурного шоку» пов'язували його з невизначеністю норм і очікувань і, тому, зі складністю прогнозуванням

ситуації та контролем над нею. Що в свою чергу, викликало тривожність та

апатію до моменту формування нових когнітивних конструктів щодо розуміння іншої культури і вироблення відповідних моделей поведінки.

Психологічна адаптація особистості в суспільстві відбувається завдяки

психологічним механізмам рефлексії, ідентифікації, емпатії (співчуття,

співпереживання), соціальному зворотному зв'язку тощо [44]. Адекватна

психологічна адаптація дозволяє людині впоратись з проблемами,

обумовленими необхідною зміною життєвих обставин. Мігранти з високим

рівнем нервово-психічного здоров'я (чинник селекції) більш успішно

адаптуються до нового соціокультурного оточення.

Умовними показниками психологічної адаптації або дезадаптації є життєва позиція, інтенсивність негативних емоцій та особливості комунікації

Можна говорити про те, що завдяки активній життєвій позиції особи рівень

впевненості у власних силах при подоланні життєвих труднощів буде вищим, при цьому рівень негативних емоцій та тривоги буде нижчим, що буде створювати більше можливостей для швидкої адаптації, сприяти збереженню комунікацій та відновленню звичного способу життя.

Оптимізація процесу адаптації вимушених мігрантів має вестись у різних напрямках: інформаційному, правовому, політичному, соціокультурному, психологічному тощо. Важливість психологічного спрямування оптимізації пов'язана з тим, що в ході адаптації у мігрантів розвиваються несприятливі психічні стани (агресивність, тривожність, фрустрація, невпевненість в собі, депресія та ін), що виступають як захисні механізми, а набуття ними соціального та професійного статусу пов'язано з подоланням негативних емоційних реакцій і здатністю організувати соціальну взаємодію. Таким чином, процес адаптації біженців є досить динамічним та складним явищем.

Принципи соціальної роботи із біженцями та переселенцями забезпечують комплексну та індивідуалізовану підтримку, спрямовану на вирішення їхніх потреб, посилення самодостатності та соціальної адаптації.

Вони визначають фундаментальні засади етичної роботи соціального працівника з цими групами людей, а саме принципи права, справедливості, недискримінації, захисту прав та гідності. Крім того, ці принципи враховують регіональні особливості та контекст, що сприяє ефективному виконанню роботи та розробці належних стратегій та програм для поліпшення життєвих умов та інтеграції біженців та переселенців у новому середовищі.

Аналіз умов життєдіяльності клієнтів і вибору форм роботи з ними реалізується за такими підходами:

- Контекстуальний підхід. Принцип враховує контекст умов життєдіяльності біженців та переселенців. Він включає аналіз їх соціального, економічного, культурного та політичного контексту, а також особистих історій, потреб та ресурсів. Це допомагає

соціальному працівнику зрозуміти складності та особливості ситуації клієнта і визначити найефективніші форми роботи з ними.

– Індивідуалізація. Принцип аналізу підтримує індивідуальний підхід до роботи з кожним клієнтом. Соціальний працівник проводить детальний аналіз потреб, ресурсів, навичок, цілей та перспектив клієнта. Враховуючи ці фактори, він обирає найвідповідніші форми роботи, такі як індивідуальні консультації, групова підтримка, тренінги або спільна робота з іншими фахівцями.

– Системний підхід. Принцип комплексного аналізу відображає системний підхід до роботи з біженцями та переселенцями. Він враховує взаємозв'язки та взаємодію різних аспектів життя та потреб клієнта, таких як працевлаштування, освіта, здоров'я, житлові умови, доступ до соціальних мереж та зв'язку.

Основні завдання соціальної роботи з біженцями та вимушеними переселенцями включають:

– Надання гуманітарної допомоги. Соціальні працівники забезпечують базові потреби біженців, включаючи харчування, притулок, медичну допомогу та доступ до питної води. Вони координуються з міжнародними та місцевими гуманітарними організаціями для забезпечення ефективної допомоги.

– Соціальна інтеграція. Соціальні працівники сприяють інтеграції біженців і вимушених переселенців у новому оточенні. Це може включати надання підтримки в отриманні освіти, навичок, здобутті роботи та адаптації до нової культурного та соціального середовища.

– Психосоціальна підтримка. Соціальні працівники звертають увагу на психологічні потреби біженців та вимушених переселенців, оскільки вони часто переживають травматичні події і стрес. Вони надають психологічну підтримку, консультування та терапію, щоб допомогти особам впоратися зі своїми емоціями, страхами та тривогою.

– **Забезпечення доступу до правової допомоги:** Соціальні працівники сприяють доступу біженців та вимушених переселенців до правової допомоги та захисту. Вони надають інформацію про правові процедури, допомагають у складанні документів та забезпечують посередництво між ними та правовими органами.

– **Розвиток спільноти та партнерства:** Соціальні працівники сприяють створенню місцевих спільнот, які включають біженців та вимушених переселенців. Вони працюють з місцевими організаціями, урядовими структурами, громадськими групами та іншими зацікавленими

сторонами, щоб розвивати партнерства та спільно працювати над вирішенням проблем інтеграції та соціального розвитку.

– **Сприяння поверненню та репатріації:** Коли умови дозволяють, соціальні працівники сприяють біженцям та вимушеним

переселенцям у поверненні до своїх домівок або репатріації у безпечних умовах. Вони надають інформацію, підтримку та ресурси, щоб допомогти особам встановити зв'язки зі своєю рідною країною (щодо біженців) чи місцевістю (щодо переселенців).

Таким чином, завдання соціальної роботи з біженцями та вимушеними переселенцями забезпечують їхню адаптацію, захист їхніх прав, надання

необхідної підтримки та ресурсів для встановлення стабільності та поліпшення їхнього життя. Соціальні працівники сприяють інтеграції цих осіб

у новому соціальному, культурному та економічному середовищі шляхом надання інформації, консультацій, психологічної підтримки, допомоги у пошуку житла, освіти та працевлаштування. Завдяки цьому процесу соціальної роботи, біженці та переселенці можуть знайти нові можливості, розвиватися та жити гідним життям у своїй новій спільноті.

НУБІП України

Висновки до першого розділу

Отже, під біженцем розуміємо особу, яка в силу цілком обґрунтованих причин, знаходиться поза кордонами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни. У ООН на основі резолюції Генеральної Асамблеї 428 (V) від 14 грудня 1950 року було створене Управління Верховного комісара з справ біженців (УВКБ), а в 1951 році була укладена багатостороння Конвенція про статус біженців. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 року стала універсальним і основним міжнародним документом, що закріплює визначення поняття «біженець» у міжнародному праві. У подальшому саме це визначення поняття «біженець» було адаптовано до національного законодавства більшості держав, в тому числі й України. Крім УВКБ, що є центральною ланкою, у міжнародну систему захисту біженців входять інші міжнародні установи системи ООН, міжнародні регіональні організації, неурядові організації і структури держав, що займаються питаннями захисту біженців.

Соціальна робота з біженцями та вимушеними переселенцями є спеціалізованою галуззю соціальної роботи, яка зосереджується на наданні підтримки і допомоги особам, які змушені покинути свої домівки через воєнні конфлікти, переселення, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації.

Концепція соціальної роботи з біженцями та вимушеними переселенцями базується на захисті прав людини, соціальній справедливості та забезпеченні добробуту цих уразливих груп.

Головне місце у соціальній роботі з біженцями займає адаптація. Процес адаптації біженців охоплює три основні сфери взаємодії: соціальну, культурну та психологічну.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ БІЖЕНЦЯМИ З УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ

2.1. Система соціальної політики та діяльність соціальних служб з допомоги українським біженцям у Польщі

Основні положення, що визначають польську міграційну політику, були сформульовані на початку 1990-х років. Процес їх формування був спровокований появою нових міграційних явищ і процесів у результаті політичної трансформації. Не менш вагомим поштовхом для розвитку системи соціальної політики Польщі в міграційній сфері стала міжнародна співпраця, членство в міжнародних організаціях, що займаються питаннями міграції, вступ Польщі до Ради Європи, а згодом до Європейського Союзу. Це підтверджує необхідність вироблення спільних позицій щодо політичних, економічних і соціальних питань, пов'язаних з міжнародною міграцією. Оскільки, Польща розташована на міграційному шляху зі сходу на захід, міжнародні мігранти відіграють важливу роль в економічній та соціальній політиці країни.

Система соціальної політики та діяльність соціальних служб в міграційній сфері Польщі в останні роки перебувають у стадії постійного розвитку та удосконалення. Одним з ключових документів, який визначає засади діяльності соціальних служб в міграційній сфері, є Національна стратегія міграції на період 2021- 2023 років. Згідно з цим документом, головною метою соціальної політики є забезпечення взаємодії та співпраці між різними органами влади та інституціями, які займаються питаннями міграції.

За інформацією дослідження, проведеного Центром міграційних досліджень Університету Варшави у 2020 році, соціальна політика Польщі в міграційній сфері характеризується певними досягненнями, але також існують певні проблеми та недоліки. Зокрема, соціальні послуги для мігрантів та

біженців надаються недостатньої якості та не завжди відповідають їх потребам. Також часто відсутня координація між різними органами влади та соціальними службами.

У зв'язку з цим, уряд Польщі проводить ряд заходів з метою покращення системи соціальної політики в міграційній сфері. Зокрема, з 2020 року запроваджено програму для мігрантів, яка передбачає підтримку їх інтеграції в польське суспільство, включаючи підготовку до ринку праці, курси мови та культурну адаптацію. Система соціальної політики та діяльність соціальних служб в міграційній сфері Польщі є однією з найважливіших галузей управління міграційними процесами в країні. Ця система створена для забезпечення соціального захисту та інтеграції мігрантів у польське суспільство.

Одним із ключових документів, що визначає політику Польщі в міграційній сфері, є Закон про іноземців (2013), який містить норми, що регулюють правовий статус іноземців в Польщі та визначають їх права та обов'язки. Згідно з цим законом, іноземці, які перебувають в Польщі законно, мають право на захист своїх прав та свобод. В рамках теми важливим є огляд Закону від 12 березня 2022 року «Про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території тієї держави». Цей Закон визначає особливі правила щодо легалізації перебування громадян України, які прибули на територію Республіки Польща безпосередньо з території України у зв'язку із бойовими діями на території тієї держави, а також громадян України, які мають Карту поляка, і які разом із найближчими родичами – з приводу бойових дій – прибули на територію Республіки Польща.

У законі визначено також:

- 1) особливі правила доручення виконання роботи громадянам України, які перебувають легально на території Республіки Польща;
- 2) допомогу, що громадянам України надають всілякі органи місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти;

3) засади утворення Фонду Допомоги з метою фінансування або додаткового фінансування проєктів, утворених з метою допомоги громадянам України;

4) деякі права громадян України, чие перебування на території Республіки Польща вважається легальним;

5) особливі правила продовження періодів легального перебування громадян України, а також терміну чинності виданих громадянам України документів, що стосуються в'їзду та перебування на території Республіки Польща;

6) деякі права громадян Польщі і громадян України, які є студентами, викладачами вишів або науковими працівниками, які в'їжджають з території України;

7) особливі заходи, що стосуються освіти, виховання і опіки над дітьми і учнями, які є громадянами України, зокрема дії, що виконуватимуть органи місцевого самоврядування з метою виконання освітніх завдань;

8) особливі правила організації роботи вищих навчальних закладів у зв'язку із необхідністю гарантувати місця для студентів, які є громадянами України;

9) особливі правила, що стосуються початку та ведення підприємницької діяльності громадянами України, які перебувають легально на території Республіки Польща.

Також цей закон «Про допомогу громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території цієї держави» (2022) обумовлює права на отримання різного виду допомоги. Серед них такі, як допомога для сімей, допомога на виховання дітей, сімейного опікунського капіталу, додаткового фінансування з метою зменшення оплати за перебування дитини у яслах, дитячому клубі або під доглядом няні, грошова і негрошова допомога з Фонду соціальної підтримки, одноразова грошова допомога у розмірі 300 злотих,

отримання медичної допомоги, психологічна допомога, продуктова допомога, підтримка осіб з інвалідністю.

Для забезпечення соціального захисту мігрантів у Польщі діє система соціального забезпечення, до якої мають право звернутися іноземці, які мають право на перебування в країні. Система соціального забезпечення включає різноманітні програми та послуги, зокрема, медичне страхування, пенсійне забезпечення та допомогу по безробіттю. Також в Польщі діє ряд соціальних служб, які сприяють інтеграції мігрантів у польське суспільство. До таких

служб належать центри соціальної допомоги, які надають допомогу з проживанням, харчуванням, медичним обслуговуванням та іншими соціальними послугами. Також діє центральна агенція з питань інтеграції іноземців, яка забезпечує координацію роботи соціальних служб.

В рамках Національної стратегії міграційної політики на період 2021-2023 років визначено такі основні напрямки діяльності в роботі соціальних служб Польщі в процесі інтеграції іноземців, як:

1. Надання різним групам іноземців доступу до інтеграційних програм, адаптованих до їхніх потреб.
2. Підтримка інтеграційного процесу системою освіти.
3. Підвищення якості та доступності державних послуг для іноземців.
4. Забезпечення діяльності з підтримки інтеграції, орієнтованої на приймаюче суспільство.
5. Забезпечення соціальної згуртованості в умовах міграції.

Важливо зазначити, що здебільшого в польських законах, державних документах та офіційних джерелах згадується, насамперед, поняття інтеграції біженців. Це спричинене ключовою різницею між поняттям «адаптації» та поняттям «інтеграції», про яке йдеться в Національній стратегії міграційної політики Польщі. Різниця полягає в акцентуванні уваги на різні аспекти процесу перебування особи в новому соціальному середовищі. Інтеграція сприяє формуванню взаємодії, взаєморозуміння та гармонії між біженцями та

представниками приймаючого суспільства, що є безперечним пріоритетом для соціальної політики держави, яка є представником цього еоциуму.

Так, робота соціальних служб Польщі в процесі адаптації українських біженців в напрямку підтримки інтеграційного процесу системою освіти передбачає адаптацію навчальних програм і методики оцінювання учнів з міграційним досвідом, підтримку освітніх потреб біженців, удосконалення знань і навичок вчителів та керівництва школи у сфері роботи в полікультурному шкільному середовищі.

«Навчання в школі є важливим елементом інтеграційного процесу, який не тільки дає знання та змістовні навички, але також забезпечує взаємодію та можливість набуття соціальних навичок, необхідних для нормального функціонування в польському суспільстві. Рішення, прийняті в системі польської освіти, гарантують іноземцям право на освіту, зокрема виконання шкільного обов'язку та обов'язку навчатися на умовах польських громадян, незалежно від статусу проживання. Положення про освіту містять рішення, які додатково підтримують освіту іноземців та поляків, які повертаються з-за кордону, як-от: додаткові уроки польської мови, можливість організації навчання у формі підготовчих класів, компенсаційних класів, допомога особи, яка володіє мовою країна походження. Оскільки ефективність прийнятих системних рішень залежить від компетентності педагогічного колективу, вкрай важливим є постійне підвищення компетенції та кваліфікації вчителів та керівництва школи» [59].

Наступним напрямом діяльності соціальних служб Польщі в процесі адаптації біженців є підвищення якості та доступності державних послуг для іноземців. Що передбачає підтримку іноземців в отриманні реального доступу до соціальних послуг, поширенні моделі Центрів інтеграції іноземців, де можна було б отримати всю необхідну для біженця інформацію, вирішити службові питання, отримати допомогу спеціаліста або отримати направлення до відповідної установи, яка може допомогти у вирішенні певного питання.

надання доступу до інформації про державні послуги, покращення доступності житла для іммігрантів та реемігрантів [56].

З власного спостереження, діяльність соціальних служб Польщі в цьому напрямі не є достатньо ефективною. Це може бути спровоковано низкою факторів, серед яких і масштаби міграції, і децентралізація системи соціальної політики Польщі, і брак кадрів, і рівень професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інші. Проте станом на 2023 рік доступ до соціальних послуг та якісне і ефективне надання цих послуг для українських біженців у Польщі має глибинну потребу та потенціал до вдосконалення.

Ще одним напрямком діяльності соціальних служб Польщі в процесі адаптації біженців є забезпечення діяльності з підтримки інтеграції, орієнтованої на приймаюче суспільство. Цей напрямок базується на двох принципах: залучення різноманітних громад до розробки та реалізації інтеграційної політики та надання суспільству достовірної та вичерпної інформації про напрями та умови міграційної політики, а також масштаби та характер міграційних явищ.

Ідея залучення різноманітних громад до розробки та реалізації інтеграційної політики відображає важливість широкої участі різних груп суспільства у процесі формування та впровадження політичних та соціальних заходів, спрямованих на підтримку інтеграції мігрантів та біженців. Цей принцип базується на розумінні, що інтеграція є взаємним процесом, який вимагає уваги до потреб та проблем як приймаючого суспільства, так і самої групи мігрантів. Залучення різних громад до розробки інтеграційної політики сприяє створенню партнерства та співпраці між різними зацікавленими сторонами, такими як органи влади, громадські організації, громади біженців та інші. Це дозволяє забезпечити більш глибоке розуміння потреб та проблем, з якими стикаються біженці, і розробити ефективніші та якісніші заходи для підтримки їх адаптації та інтеграції. Принцип надання суспільству достовірної та вичерпної інформації про напрями та умови міграційної політики, а також масштаби та характер міграційних явищ, покликаний забезпечити прозорість

та взаєморозуміння між різними учасниками процесу інтеграції та адаптації біженців у новому середовищі. Це означає, що інформація про політику щодо міграції та інтеграції повинна бути доступною, об'єктивною та зрозумілою для громадян. Цей принцип сприяє побудові довіри між різними групами суспільства, усуненню стереотипів та міжкультурних непорозумінь, а також сприяє формуванню конструктивного діалогу та співпраці між мігрантами та приймаючим суспільством [55].

Останнім пунктом визначеним у Національній стратегії міграційної політики на період 2021 – 2022 років є забезпечення соціальної згуртованості в умовах міграції, що включає включення до міграційних правил та інтеграційних програм питань, пов'язаних з необхідністю поваги до правового та соціального порядку, запобігання явищу просторової етнічної сегрегації, що сприяє соціальному відчуженню та можливості створення альтернативних державі структур та удосконалення механізмів запобігання наданню дозволу на довгострокове проживання та громадянства особам, небажаним з точки зору безпеки та громадського порядку.

Забезпечення соціальної згуртованості в умовах міграції передбачає впровадження політичних та соціальних заходів з метою включення біженців у адаптаційні програми. Цей підхід спрямований на запобігання явищу просторової етнічної сегрегації, яке може спричинити соціальне відчуження та викликати негативні наслідки для спільнот біженців та приймаючого суспільства. Одним із ключових аспектів забезпечення соціальної згуртованості є розвиток механізмів, спрямованих на вдосконалення процесу адаптації та запобігання формуванню альтернативних державних структур. Тому таким важливим є створення системи, яка допомагає біженцям адаптуватись у приймаючому суспільстві, забезпечуючи їм доступ до освіти, працевлаштування, житла та інших соціальних послуг. Також важливим аспектом забезпечення соціальної згуртованості є розвиток механізмів, спрямованих на ефективний контроль та моніторинг міграційних процесів, що дозволяє запобігти наданню дозволів на довгострокове проживання та

громадянство особам, які можуть становити загрозу безпеці та громадському порядку [47].

Робота соціальних служб Польщі в процесі адаптації українських біженців є безперечно значною, вона має винятковий вплив на адаптаційні та інтеграційні процеси, проте надання соціальних послуг для українських біженців стало новим і досить неочікуваним викликом для польської системи міграційної політики. Напрями діяльності польських соціальних служб, які нам вдалось оглянути, перебувають на стадії впровадження інновацій та змін.

Недостатнім є лише надання пакету певних соціальних послуг для українських біженців, в цьому контексті важливою є робота проведена з членами приймаючого суспільства, їхньою готовністю сприяти адаптації українців в Польщі.

2.2. Аналіз адаптаційних програм з надання допомоги біженцям у

Польщі

Як було згадано, одним з ключових напрямів діяльності в роботі соціальних служб Польщі в процесі інтеграції іноземців є надання різним групам іноземців доступу до інтеграційних програм, адаптованих до їхніх потреб. В рамках цього відбувається розробка та вдосконалення індивідуальних адаптаційних програм для бенефіціарів міжнародного захисту в Польщі, а також систематичне впровадження програм адаптації та інтеграції для іноземців, які не мають міжнародного захисту в Польщі, враховуючи роль неурядових організацій, місцевих органів влади та місцевих громад.

Вдала адаптація та інтеграція біженців, які планують довготривале перебування в Польщі, в місцеве суспільство є важливою не тільки з перспективи їхнього добробуту, але й є цінним інтересом держави. І коли представники органів державної влади оцінюють ціннісний вплив міграційного потоку, то залучають необхідні ресурси для підтримки життєвих перспектив іноземців у їхній державі. Згідно з чинним законодавством

Республіки Польща, лише іноземці, які охоплені міжнародним захистом, та члени їхніх сімей мають право скористатися програмами адаптації та інтеграції. У випадку українських біженців, можливість скористатись

адаптаційними програмами, послугами сфери охорони здоров'я, соціальною допомогою або ж навіть відкрити бізнес в Польщі є можливим лише за умови отримання UKR PESEL.

Номер PESEL — це одинадцятизначний цифровий символ, який дозволяє в Польщі ідентифікувати особу, яка його має. Номер PESEL містить дату народження, порядковий номер, стать і контрольний номер. Натомість

PESEL зі статусом UKR — це послуга для українських біженців, яка була запроваджена з початком повномасштабної війни. Юридичною підставою цього є «Закон від 12 березня 2022 року про допомогу громадянам України у

зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави» [59]. На жаль, досі на різних державних порталах, в медіа та в законах Республіки Польща повномасштабну російсько-українську війну називають помилково «збройним конфліктом на території України».

Адаптаційні програми Польщі для українських біженців, насамперед, спрямовані на надання підтримки та допомоги в їхній інтеграції в нове середовище. Основними аспектами таких програм є соціальна, юридична, освітня та професійна підтримка.

В рамках соціальної підтримки відбувається надання інформації та консультивання. Українським біженцям в Польщі надається доступ до інформації про права, соціальні послуги, освіту та працевлаштування. Це може включати консультації з питань міграції, соціального захисту та інших аспектів, які стосуються адаптації [40].

Програмою юридичної підтримки є допомога у вирішенні юридичних питань. Українським біженцям надається правова підтримка у справах, пов'язаних з міграцією, отриманням статусу біженця, правами праці, житловими питаннями та іншими юридичними аспектами [57].

Освітні програми передбачають рівний доступ до освіти як для громадян Польщі, так і для громадян України зі статусом біженця. Є забезпечений доступ до системи освіти в Польщі, включаючи школи, ліцеї, коледжі та університети. Є організовані програми підготовки для іноземних студентів та безкоштовні курси польської мови [47].

Українським біженцям надається допомога у визначенні професійних навичок та орієнтації на ринку праці в Польщі. Існують програми підтримки працевлаштування та навчання польської мови для полегшення отримання роботи [49].

Важливим є і те, що конкретні адаптаційні програми відрізняються залежно від районів та воєводств Польщі, адже Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики делегує організацію таких програм органам місцевої влади і фактично не існує конкретного регламенту запровадження адаптаційних програм для українських біженців. Вагомий вплив на розвиток інтеграційних та адаптаційних програм мають організації, які беруть участь у реалізації таких програм або ж ініціюють та організують їх. Так, до прикладу, Міжнародна організація з міграції (МОМ), яка є частиною системи Організації Об'єднаних Націй працює в Польщі з 2002 року, підтримуючи безпечну та впорядковану міграцію з дотриманням прав людини.

Впродовж 2022 року та за угодою з Урядом Польщі МОМ підтримувала мігрантів та приймаючу громаду заходами щодо захисту та інтеграції на ринку праці. В рамках цих заходів були й реалізовані адаптаційні програми для біженців. З лютого 2022 року МОМ розширила свою діяльність, щоб реагувати на потреби осіб, які втікають від російського терору на територію Польщі. Зі звіту про досягнення місії 2022 року опублікованого на офіційному сайті МОМ повномасштабна війна на території України спровокувала одну з найбільших гуманітарних криз в історії: понад 8,8 мільйонів людей перетнули кордон із Польщею за перші 10 місяців кризи. Станом на кінець 2022 року в Польщі під тимчасовим захистом перебувало 1 521 085 зареєстрованих біженців [54].

Діяльність МОМ у сфері підтримки українських біженців на території Польщі є гарним прикладом різниці вигляду та наповнення адаптаційних програм в залежності від воєводств. Так, в Мазовецькому та Подкарпатському воєводствах було здійснено найбільшу кількість заходів спрямованих на підтримку українських біженців. В Малопольському, Любельському, Поморському, Велькопольському, Дольноślонському, Слонському та Швієнтокржиському воєводствах окрім гуманітарної допомоги частково були запроваджені програми надання психосоціальної підтримки для адаптації біженців. Натомість на території Лодзького, Опольського, Підляського, Вармінсько-Мазурського, Куяво-Поморського, Любуського та Західнопоморського не було впроваджено жодної адаптаційної програми в рамках місії МОМ у 2022-2023 роках. Це пов'язано, насамперед, з територіальною особливістю міграційного потоку біженців у Польщі.

Найбільша кількість біженців була зосереджена на території прикордонних та центральних воєводств держави і цілком органів влади та соціальних організацій було задовольнити основні та гуманітарні потреби новоприбулих біженців, забезпечити захист, розширити їх доступ до соціальних послуг і підтримати та сприяти їх соціально-економічній інтеграції та адаптації в новому середовищі. Сьогодні ж найбільше громадян України, які рятуються від російського терору, проживають у Нижньосілезькому (Вроцлав) та Мазовецькому (Варшава) воєводствах. Рекордні повіті – Груєцький, Вроцлав, Прушків (6,9%– 6,5% населення Польщі). Відповідно найбільша кількість адаптаційних програм та послуг спрямованих на інтеграцію біженців організується та надається на території цих воєводств. Однак соціальна робота з біженцями у Польщі здійснюється не тільки за ініціативи уряду та міжнародних організацій, але і за сприяння волонтерських та неурядових організацій, за різними програмами.

Прикладом таких програм та спільнот є:

– #PomagamUkraine – платформа для українських біженців, яким необхідна підтримка в Польщі, а також для польських волонтерів, готових допомогти.

– «YOU HAVE A FRIEND IN ME» – платформа для тисяч українських дітей, які втекли до Польщі й вимушені почати нове життя в іншій державі. Її веб-сайт об'єднує українців, які шукають підтримки, з польськими студентами, які готові допомогти. Всього за тиждень із моменту запуску сайту 7 тис. людей приєдналися до спільноти.

– Польсько-український фонд співробітництва («U-Work») – громадська організація, яка сприяє інтеграції українських мігрантів. Фондація «Zustricz» допомагає адаптуватись українським громадянам у Польщі через організацію безкоштовних курсів з вивчення польської мови, психологічних та юридичних консультацій.

– Багато польських організацій пропонують загальну допомогу, як-от: «Я допомагаю Україні», «Наш вибір», «Український Дім у Варшаві» та фонд «EMIC» [4750].

Зокрема, у березні 2022 р. польський парламент ухвалив закон про допомогу українським громадянам, який надавав право переселенцям з України легально перебувати у Польщі протягом 18 місяців і мати доступ до її системи охорони здоров'я, освіти, соціальних послуг і ринку праці. Також владою було створено низку програм, які передбачали фінансування 85% вартості професійного навчання та допомагали шукачам роботи в комунікації з роботодавцями.

На даний момент у дослідницьких звітах відсутні окремо дані щодо потреб та проблем вимушених мігрантів з України у Польщі. За даними звіту, що були представлені за результатами онлайн-опитування міжнародної організації «FRA: the EU's Rights Agency», можна скласти уявлення про їхні проблем, пов'язані із застосуванням інструменту тимчасового захисту в 10 країнах ЄС: Болгарії, Чехії, Естонії, Німеччині, Угорщині, Італії, Польщі,

Румунії, Словаччині, Іспанії. Близько 14 685 респондентів поділилися (опитування тривало в період серпня-вересня 2022 р.) своїми поглядами щодо прибуття та поселення в ЄС.

Основними результатами опитування є наступні [50]:

– Більшість вважає, що вони отримали достатньо інформації про свої права та послуги, доступні їм відповідно до Директиви про тимчасовий захист. У той час як одна третина респондентів подала прохання про притулок у країні перебування, переважна більшість звернулась із проханням про тимчасовий захист.

– Кожен третій респондент висловив бажання повернутись в Україну, стільки ж хотіли б залишитись в країні перебування, чверть респондентів не визначились з цим питанням.

– На момент опитування 59% респондентів жили в приватних помешканнях. Більше половини з них платили за це частково або повністю. Для багатьох з них проживання є далеким від бажаного: респонденти відзначали незручності у зв'язку з необхідністю ділити кухню чи ванну з іншими людьми, відсутність можливості задовільнити потребу в усамітненні (privacy). Багато дорослих респондентів проживали в помешканні, де їх діти не мали доступу до окремої та зручної кімнати для навчання.

– Менше половини тих, хто навчався незадовго до переїзду з України, продовжили навчання в країні перебування. Основною причиною цього є мовний бар'єр. 59% дітей скористалися онлайн-освітою, яку надають школи в Україні.

– Лише 33% мають оплачувану роботу, третина жінок не працюють, тому що їм потрібно доглядати за дітьми або літніми/хворими родичами. Майже половина (48%) відзначили, що їх нова робота була нижчою за їх рівень освіти, а 30%, що їх експлуатували на роботі.

– Фінансові питання хвилюють половину респондентів віком від 16 років. Ці респонденти повідомляють, що їхні домогосподарства зіштовхуються з труднощами «зводити кінці з кінцями».

– Половина респондентів віком від 16 років стикалися з проблемами доступу до медичних послуг через труднощі зі знанням мови або через те, що не знали, куди або до кого звернутися. Кожен другий респондент заявив, що після прибуття в приймаючу країну часто або завжди відчуває пригніченість та депресю. Лише близько третини респондентів зверталися за медичною чи психологічною підтримкою

після прибуття до ЄС. Приблизно чверть цієї групи не отримала підтримки, якої вони шукали. Близько половини дітей молодшого віку (12–15 років), які взяли участь в опитуванні, повідомили про проблеми зі сном і/або концентрацією уваги, втрату впевненості в собі або почуття вразливості.

Висновки до другого розділу

Отже, одним з ключових документів, який визначає засади діяльності соціальних служб Польщі в міграційній сфері, є Національна стратегія міграції на період 2021-2023 років. Згідно з цим документом, головною метою соціальної політики є забезпечення взаємодії та співпраці між різними органами влади та інституціями, які займаються питаннями міграції.

Існує п'ять основних напрямів діяльності соціальних служб Польщі в процесі інтеграції та адаптації іноземців: 1) надання різним групам іноземців доступу до інтеграційних програм, адаптованих до їхніх потреб; 2) підтримка інтеграційного процесу системою освіти; 3) підвищення якості та доступності державних послуг для іноземців; 4) забезпечення діяльності з підтримки інтеграції, орієнтованої на приймаюче суспільство; 5) забезпечення соціальної згуртованості в умовах міграції.

Основними аспектами адапційних програм Польщі для українських біженців є соціальна, юридична, освітня та професійна підтримка, які спрямовані на надання допомоги в процесі адаптації та інтеграції біженців у нове середовище. Зміст адапційних програм та спосіб їх реалізації відрізняються залежно від районів та воєводств Польщі, адже Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики делегує організацію таких програм органам місцевої влади і фактично не існує конкретного регламенту запровадження адапційних програм для українських біженців.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ УКРАЇНСЬКИМИ БІЖЕНЦЯМИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ

3.1. Вивчення актуальних проблем із соціального захисту та допомоги українським біженцям в Польщі

Для реалізації мети було проведене емпіричне дослідження, що є таким методом збору даних наукового і ненаукового характеру, яка має на меті опис досліджуваної області. Такий метод є простим та надійним джерелом для отримання точної інформації. Під таким дослідженням розуміємо дослідження, яке може охоплювати велику кількість респондентів в межах груп, при фронтальному зрізі чи індивідуально. Результати, зібрані таким чином, надалі обробляються та аналізуються за допомогою статистичних методів [41].

Для організації та аналізу емпіричного дослідження маємо дотримуватись наступних правил:

- охарактеризувавши базу дослідження та використовувані методи, дослідник викладає отримані результати зрізу та описує процедуру їх обробки, застосовуючи методи якісного та кількісного аналізу отриманих результатів;
- результати роботи мають бути представлені зрозумілим чином, а первинні дані організовані у зручну для сприйняття форму – таблиці, графіки та рисунки, які демонструють в наочній формі кількісні співвідношення отриманих результатів;
- дослідник проводить якісну інтерпретацію результатів, які було отримано у ході дослідження, подає чіткі роз'яснення того, що означають отримані результати відповідно до сформульованих мети та цілей дослідження;
- у методичній частині наукової роботи дослідник пропонує спеціальні умови проведення дослідження, проводиться підбір

методичних прийомів та вправ з відповідною їх адаптацією до обставин проведення дослідження та соціально-психологічних особливостей досліджуваних, може мати місце розробка комплексної програми, групи заходів, проекту тощо;

– далі дослідником подаються результати повторного зрізу експерименту, який має на меті доведення правильності обраних для роботи прийомів та продемонструвати динаміку змін виявлених показників у ході дослідницької роботи;

– отримані дані в ході повторного зрізу експерименту заносяться до таблиць, демонструються в діаграмах, схемах тощо;

– проводиться порівняльний аналіз результатів, формуються відповідні висновки;

– у висновках мають бути сформульовані положення, які відображають найбільш значущі результати проведеного дослідження, зокрема ступінь досягнення поставлених цілей та задач, підтвердження чи спростування висунутої гіпотези, обґрунтування причин виявлених явищ;

– висновок має містити конкретні рекомендації з вивченої проблеми, які б висвітлювали практичну значимість проведеного дослідження;

– основні положення мають бути викладено у ствердній формі [41].

Дослідно-експериментальна робота з теми дослідження визначила її мету – з'ясувати особливості соціальної роботи з українськими біженцями у Польщі та розробити програму заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб.

Дослідження проводилося у три етапи:

1. Підготовчий етап:

– вивчення літератури та нормативно-правової бази державного регулювання соціальної роботи з біженцями;

– вивчення статистичних даних міжнародних організацій щодо поширеності та проблематики даної групи;

підбір методик дослідження.

2. Організація і проведення дослідження безпосередньо експериментальна робота.

- оцінка соціально-психологічного становища респондентів;
- аналіз особливостей соціальної роботи з даною групою осіб.

3. Заклучний етап:

- здійснення ряду заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб;

– розробка рекомендацій фахівцям соціальних служб у роботі з біженцями.

Для формування вибірки дослідження було взято осіб-біженців, які звернулись по допомогу до Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла Республіки Польщі.

Загальна кількість учасників: 30 осіб, з яких в подальшому сформовано 2 групи по 15 осіб відповідно до загальних засад здійснення групової роботи та оптимальної наповнюваності груп, паралельно зі проведенням соціальної роботи на індивідуальних засадах в порядку, встановленому нормами здійснення соціальної роботи.

Для проведення діагностики обрано наступні методики:

1. Методика «Шкала депресії» А. Т. Бека;
2. Методика «Шкала безнадійності» А.Т. Бека;
3. Методика «Шкала тривоги» А. Т. Бека [41].

А також проведено опитування в довільній формі щодо актуальних проблем, з якими потребують професійної допомоги особи-біженці.

В основі вибору методик за одним автором лежить можливість крос-скрінінгу на розроблених Аароном Тьомкін Беком засадах когнітивної психотерапії, одного з напрямків сучасного когнітивно-біхевіорального напрямку в психотерапії. Когнітивна терапія А.Т. Бека найбільш широко застосовується в галузі роботи з депресивними хворими, а також для

з'ясування стресових станів в осіб, які перебувають в кризових умовах. Звичайно, постановка діагностичних станів депресії або посттравматичного стресового розладу не може бути здійснена фахівцем соціальної роботи, однак запропоновані методика є валідною підставою для з'ясування тривожних станів, наявних в клієнтів.

За перевагу комплексу цих методик вважаємо можливість прослідкувати стани, які безпосередньо є вразливими для дій зовнішніх чинників, зокрема змін у соціально-політичному оточенні людини, зокрема виїзд закордон у пошуках захисту, а також можливості керувати власним життям в умовах, що

змінилися. Вбачаємо, що перебування України в стані війни є вагомим фактором в формуванні та зміні соціально-психологічного стану української спільноти та може знайти своє відображення в результатах опитування саме за цієї та дотичними до неї методиками.

Перша методика «Шкала депресії» А. Т. Бека (Beck Depression Inventory, BDI) є психометричним інструментом, розробленим для вимірювання рівня симптомів депресії у людей. Ця шкала допомагає фахівцям і дослідникам отримати кількісну оцінку симптомів депресії та визначити їх важкість.

«Шкала депресії» містить 21 запитання, кожне з яких оцінюється за чотирма балами від 0 (відсутність симптомів) до 3 (сильні симптоми). Загальний бал шкали може бути від 0 до 63. Зазвичай бали інтерпретуються так:

- 0-13 балів: нормальний рівень або відсутність ознак депресії;
- 14-19 балів: ознаки легкої депресії;
- 20-28 балів: ознаки помірної депресії;
- 29-63 балів: ознаки вираженої депресії.

«Шкала депресії» використовується в соціально-психологічній практиці для оцінки рівня депресії у пацієнтів, визначення важкості симптомів та ефективності лікування. Вищі бали на шкалі можуть вказувати на потребу у психіатричній допомозі та психотерапії.

Методика «Шкала безнадійності» А. Т. Бека (Beck Hopelessness Scale, BHS) є опитувальником, який має на меті визначення сприйняття минулого, теперішнього та майбутнього. «Шкала безнадійності» — це психометричний інструмент, який використовується для вимірювання рівня безнадійності у людей. Ця шкала допомагає визначити, наскільки індивід відчуває втрату надійності та оптимізму стосовно свого майбутнього. Іншими словами, вона вимірює ступінь переконаності особи у тому, що майбутнє неминуче буде невдалим і безнадійним.

Шкала складається з 20 питань, кожне з яких оцінюється за балами 0 або 1. Після того як відповіді зібрані і підраховані, можна отримати загальний бал, який може бути від 0 до 20. Чим вищий бал, тим вищий рівень безнадійності у людини:

- 0-13 балів: нормальний рівень або відсутність відчуття безнадійності;
- 14-19 балів: легка безнадійність;
- 20-28 балів: помірна безнадійність;
- 29-63 балів: виражена безнадійність.

Шкала безнадійності застосовується у психіатричній та психологічній практиці для визначення ступеня ризику самогубство та як інструмент для оцінки психічного стану пацієнтів, особливо тих, хто страждає на депресію чи інші психічні розлади. Високі бали на шкалі можуть свідчити про необхідність невідкладної психіатричної чи психологічної інтервенції.

В основні вибору методики «Шкала тривоги» (Beck Anxiety Inventory, BAI) А. Т. Бека лежить мета з'ясувати рівень тривоги у осіб. Вона допомагає визначити, наскільки інтенсивно виявляється тривожність у особи.

«Шкала тривоги» складається з 21 питання, які оцінюють різні аспекти фізичних і психологічних симптомів тривоги. Відповіді оцінюються за чотирьома балами: від 0 (відсутність симптомів) до 3 (виражені симптоми). Після заповнення питань сумується загальний бал, який вказує на загальний рівень тривоги. Бали в діапазоні:

– 0-5 вважаються мінімальними або відсутністю тривоги;
 – 6-8 – легкими;
 – 9-18 – помірними;
 – більше 19 – вираженими симптомами тривоги.

Методика допомагає фахівцям соціальної роботи оцінити тривожність клієнта, визначити, чи необхідна психологічна допомога, і відстежити динаміку тривожних симптомів під час терапії.

Інструкції, запитання та ключі до опрацювання методик представлено у додатку А.

Проведення попереднього опитування проводилось на початку червня 2023 року на засадах анонімності для повнолітніх клієнтів без зазначення статі досліджуваних. При обробці результатів було вирішено представити усереднені показники для всієї вибірки за обраними методиками. Представимо результати проведених методик.

Так, було виявлено наступний розподіл за шкалою депресії – загальну вираженість симптомів депресії в учасників представлено на рисунку 3.1

Рис. 3.1. Результати попереднього зрізу за методикою «Шкала депресії»

У результаті методики «Шкала депресії» було зафіксовано різні рівні симптомів депресії серед досліджуваних осіб. На жаль, у жодного з респондентів не була виявлена абсолютна відсутність симптомів депресії. Семеро осіб відзначили легкі симптоми депресії, вказуючи на те, що вони

періодично відчувають загальний невдоволення, погіршення настрою та інші легкі симптоми. У п'ятнадцяти осіб були помірні симптоми депресії, що вказувало на більш серйозний рівень стресу та тривоги, які впливають на їхню емоційну та психічну стійкість. Восьтеро осіб виявили ознаки вираженої депресії, свідчачи про серйозні та суттєві емоційні та психічні виклики, які можуть потребувати не тільки психологічної підтримки та інтервенції.

Серед усіх запитань твердження, які відзначались найчастіше в респондентів, були пов'язані з загальним поганим самопочуттям, почуття провини, нелюбові до себе та проблем з вираженням емоцій жалю та суму (відповіді «постійно плачу» або «не виходить плакати, навіть коли хочу»), надмірне почуття тривоги, «сидіння на порохівій бочці», проблеми з прийняттям рішень, знижений потяг до сексу, проблеми зі сном та знижений рівень працездатності.

Представимо розподіл рівнів вираженості безнадійності за методикою «Шкала безнадійності» на рисунку 3.2.

Рис. 3.2/ Результати попереднього зрізу за методикою «Шкала безнадійності»

Результати методики «Шкала безнадійності» вказують на різний рівень почуття безнадійності серед вивчених осіб. У цій групі не було знайдено абсолютно жодної особи без ознак безнадійності, що свідчить про відсутність об'єктивного переживання безнадійності у респондентів. Трьох осіб виявили легкі ознаки безнадійності, включаючи незначний ступінь сумніву або

невпевненості у майбутньому. Шістнадцять осіб проявляли середні симптоми безнадійності, що вказувало на більш серйозний рівень стресу та тривоги, які впливають на їхні відчуття безпеки та майбутнього. Одиннадцятеро осіб мали виражені ознаки безнадійності, свідчаючи про сильні негативні емоції, які можуть перешкоджати їхній здатності адаптуватися до викликів навколишнього середовища та шукати позитивні рішення в складних ситуаціях.

Вважаємо, що стан війни в країні, вимушений переїзд та адаптація до нового середовища спровокували меншу впевненість у відчутті теперішнього моменту життя та посприяли появу сумнівів і переосмислення цій власного існування особистості в кризовий час.

Представимо результати попереднього зрізу за методикою визначення ознак тривожності на рисунку 3.3.

Рис. 3.3. Результати попереднього зрізу за методикою «Шкала тривоги»

У результаті методики «Шкала тривоги» не було виявлено осіб, які б не відчували жодних симптомів тривоги, що може свідчити про загальну приєднаність цього негативного емоційного стану. Чотири особи відчували легкий рівень тривоги, включаючи загальну невпевненість та легку турботу, яка не обмежує їхніх щоденних дій. Сімнадцять осіб проявляли середні симптоми тривоги, що вказувало на більш серйозний рівень стресу та тривоги, які можуть впливати на їхні відчуття безпеки та самопочуття. Дев'ять осіб

мали високий рівень тривоги, свідчачи про сильні негативні емоції, які можуть обмежувати їхню здатність адаптуватися та сприймати навколишній світ позитивно.

Найбільш відзначеними симптомами були: тремтіння, неможливість розслабитись, страх, що станеться найгірше, страх втрати контролю, дратівливість, передрік, шлунково-кишкові розлади. Помірно турбували такі симптоми як: головокружіння, прискорене серцебиття, посилене потовиділення, страх смерті.

Ці явища можуть бути пояснені психологічними та емоційними викликами, з якими стикаються особи-біженці під час військового конфлікту:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Особи, які пережили воєнні конфлікти, можуть страждати від ПТСР, що викликає низку симптомів, включаючи тривожність, депресію, проблеми з сном та знижений інтерес до задоволення від життя.

2. Емоційні та соціальні стресори. Під час війни люди стикаються з втратами, загрозами безпеки, втратою дому та розлученням з рідними. Ці стресори можуть призвести до загального негативного самопочуття, провини, тривоги та втрати інтересу до різних аспектів життя, включаючи сексуальність та працездатність.

3. Соціальна ізоляція та невизначеність майбутнього. Особи-біженці можуть відчувати себе ізольовано та невпевнено через втрату стабільності та невизначеність щодо свого майбутнього. Ця нестабільність може викликати тривожність та проблеми з прийняттям рішень.

4. Культурні та соціальні різниці. В переїзді до іншої країни, особи-біженці можуть стикатися з культурними та мовними бар'єрами, які ускладнюють їхню адаптацію. Це може призвести до відчуття відірваності від оточуючого середовища та зниження самооцінки.

5. Страх перед майбутнім. Нестабільна політична та соціальна ситуація в країні походження може спричинити страх перед майбутнім,

включаючи страх перед поверненням у військову зону або перспективою подальших конфліктів.

Ці фактори можуть викликати різні емоційні та психологічні відчуття, які розкриваються через відповіді, які були надані респондентами у формі негативних емоцій, тривоги, сну та сексуальних проблем, а також зниженого рівня працездатності. Ці відчуття можуть бути результатом великої кількості факторів, які впливають на осіб-біженців під час війни та їхню адаптацію до нового оточуючого середовища.

Отже, можна сказати про те, що серед осіб, які звернулись до Центру по допомогу, виокремлюється висока тривожність та розгубленість респондентів, що може бути спровоковано пережитими подіями в Україні, вимушеним переїздом та загальною невизначеністю майбутнього на сучасному етапі життя.

3.2. Програма заходів щодо вирішення найбільш значущих проблем осіб-біженців

Дослідження мало за мету також складання програми заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб.

Зважаючи на отримані результати дослідження для розробки програми маємо за належне також виокремити напрями діяльності Муніципального центру соціального забезпечення (МЦСЗ, або MOPS) у м. Бельсько-Бяла Республіки Польща з підтримки та консульгування для людей, які приїхали до Бельсько-Бяла з-за кордону, щоб полегшити їх адаптацію до нових умов життя. Це такі:

- консультування за місцем проживання (включаючи виїзну гарячу лінію, цілодобовий номер);
- юридичні, професійні та психологічні консультації;

консультації з питань легалізації перебування, нотаріальних перекладів документів, чинних правил перетин кордону, збір пожертвувань для біженців з України на спеціальний банківський рахунок;

транспорт: кордон з Україною – Бельсько-Бяла;
проживання в квартирах/будинках приватних осіб у м. Бельсько-Бяла;
допомога з тимчасовим проживанням у Львові та Луцьку [12].

Підтримка надається з понеділка по п'ятницю з 12:00 до 20:00.

Також відділеннями Муніципального центру соціального забезпечення м. Бельсько-Бяла є:

Регістраційно-інформаційний пункт з реєстрації осіб, які прибувають з України та надання основної інформації (включаючи легалізацію, проживання та матеріальне забезпечення), номер для іноземців – біженців з України працює в понеділок, вівторок та в середу разом із реєстрацією через онлайн-послання: <https://bielsko-biala.pl/formularz-rejestracji-uchodzczy-z-ukrainy-przebywajacego-na-terenie-miasta-bielska-bialej>;

Центр інформації щодо надання пільгових послуг;
Центр інформації про проживання в організованих об'єктах міського управління;

Телефон довіри, де можна отримати інформацію про підтримку та допомогу яка надається урядовими та неурядовими організаціями;
Центр гуманітарної допомоги (продукти харчування, засоби особистої гігієни та інші речі знаходяться на базі штаб-квартири регіонального відділення Польського Червоного Хреста у м.Бельсько-Бяла). Особи, які прийняли біженців, разом з одним з представників усиювленого сім'ї мають повідомити МЦСЗ про отримання дарів [12].

Муніципальний центр соціального забезпечення також діє у співпраці з та організовує переспрямування до таких установ:

- Управління у справах громадян щодо інформації про реєстрацію (прописку) та надання номеру PESEL;

- Управління освіти та спорту з питань, які стосуються освіти та навчання. Відбувається прийом дітей біженців з України до дитсадків та шкіл м. Бельсько-Бяла;

- Департамент соціальної політики – інформація про медичне обслуговування та вакцинацію проти COVID-19;

- Центр громадських організацій (COP) – Координаційний пункт діяльності неурядових організацій та волонтерів, ведення бази даних неурядових організацій та волонтерів, які хочуть підтримати людей з України;

- Бюро праці з питань, які пов'язані з працевлаштуванням для громадян України;

- Управління Сілезького воєводства – Департамент у справах громадян та іноземців Департамент Бельсько-Бяла щодо інформації про легалізацію та перебування іноземців;

- Генеральне консульство України в Кракові для отримання посвідчення особи біженця з України тим іноземцям, які не мають паспорту;

- Вища рада адвокатів, які організовує безкоштовну юридичну допомогу, у Бельсько-Бялі;

- Пункт догляду за дітьми з України Громадський центр «Fabryka Marzeń», м. Бельсько-Бяла, який працює з 14 березня 2022 року для батьків/опікунів, яким необхідно вирішувати невідкладні службові справи які пов'язані із перебуванням у Польщі, медичними відвідуваннями тощо. Пункт догляду за дітьми віком від 5 до 17 років, в якому можна залишити дитину під наглядом кваліфікованих вихователів. Графік роботи: понеділок – п'ятниця з 8.00 – 12.00.

– Регіональна ветеринарна інспекція щодо інформації про в'їзд подорожуючих з України з тваринами та подальшим їх пересуванням;

– Національний фонд охорони здоров'я у Сілезькому воєводстві наразі призначив для співпраці дві онкологічні лікарні, а саме Національний інститут онкології, філія в м. Глівіце, та Бескидський центр онкології – міська лікарня м. Бельсько-Бяла, яким він довірив продовження лікування хворих на онкологічні захворювання українців;

– Районне відділення Польського Червоного Хреста у Бельсько-Бялі роздає гуманітарну допомогу біженцям з України. Допомога адресована людям, які втекли з зруйнованої війною України (після

24 лютого), перебуваючи на території регіонального відділення ПСК

у Бельсько-Бялі, тобто міста та регіонів – Бельська, Цещина, Пщини та Живця;

– Пункт збору матеріальної допомоги відділення міжнародної організації Карітас;

– Підбескидський центр кризового втручання (POIK) пропонує психологічну допомогу щодня з 17:00 до 19:00 (зустрічі відбуваються з перекладачем) [12].

Як можемо бачити, система заходів підтримки та консультування для людей, які приїхали до Бельсько-Бяла з-за кордону, вирізняється своєю специфікою, тому доцільно сформувати інтегровану програму соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем біженців з України в Польщі під час війни.

Напрямами роботи з надання допомоги відповідно до актуальних проблем визначено (див. рис. 3.4):

– Інформаційний напрямок;

– Психологічний напрямок;

– Медичний напрямок;

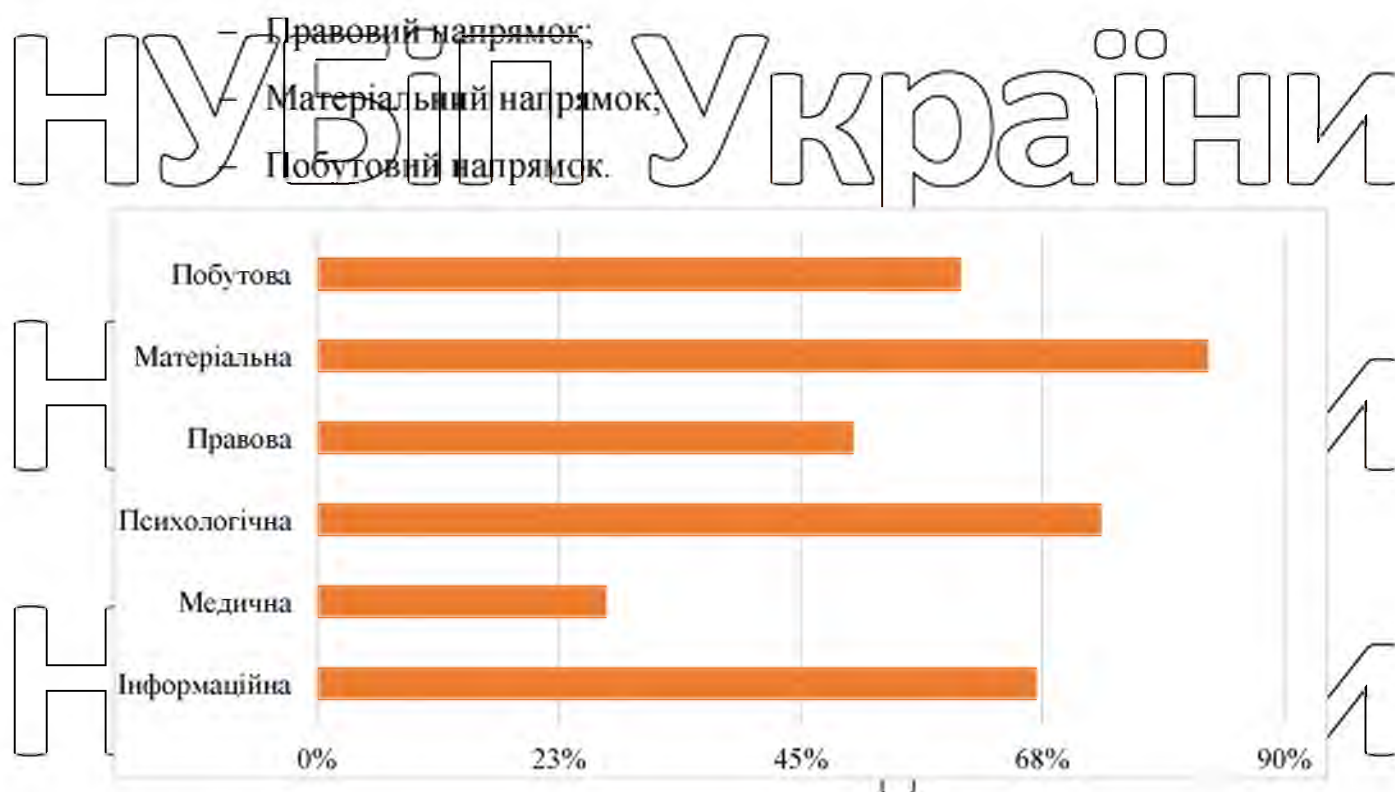

Рис. 3.4. Актуальні сфери проблем серед осіб-біженців з України в Польщі

Відповідно основними завданнями виступили такі:

1. Консультативна робота.
2. Адаптація та ресоціалізація.
3. Правова допомога з отримання статусу біженця та відповідних пільг.
4. Допомога з працевлаштуванням.
5. Допомога з медичних питань.
6. Допомога з матеріального забезпечення.
7. Допомога з адміністративних питань.
8. Психологічна допомога.

Для реалізації деяких завдань забезпечено співпрацю з представниками таких установ:

– для правової допомоги та вирішення адміністративних запитань залучено фахівців Управління у справах громадян;

- залучено фахівця для консультацій з отримання медичної допомоги та забезпечено переспрямування осіб до міських лікарень та кабінетів за спрямуваннями;

– для вирішення питання матеріального забезпечення залучено фахівця районного відділення Польського Червоного Хреста;

– залучено фахівця Бюро праці з питань, які пов'язані з працевлаштуванням;

– надання психологічної допомоги відбувалось разом зі спеціалістом Підбескидського центру кризового втручання.

Організація зустрічей:

– Вікова категорія: особи віком від 18 до 62 років.

– Термін проведення: 2 місяці (червень-липень 2023 року).

– Оптимальна кількість людей в групі: 15 осіб, виходячи з засад групової роботи (сформовано 2 групи по 15 осіб).

– Загальна тривалість тренінгу: 18-годин (9 зустрічей).

– Періодичність зустрічей: один раз на тиждень по 2 години.

– Графік зустрічей: I група – четвер 15:00, II група – п'ятниця 14:00.

– Вимоги до проведення: аудиторія МЦСЗ, канцелярія.

Для кожного спрямування із запрошеними спеціалістами організовано відповідні тематичні зустрічі, а також розроблено та проведено зустрічі з групової консультативної роботи та заняття щодо сприяння адаптації та ресоціалізації клієнтів.

В основі програми лежать загальні засади соціально-психологічної роботи та реабілітації серед осіб-біженців щодо забезпечення широкого спектру підтримки та допомоги для полегшення їхньої адаптації в новому соціокультурному середовищі та подолання труднощів, пов'язаних зі стресом, травмами та втратами, а також інтегративними проблемами різних напрямків роботи.

Тематичне планування роботи представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Тематичне планування програми допомоги особам-біженцям з України в МЦСЗ м. Бельсько-Бяла

№ зустрічі	Тема зустрічі	Зміст зустрічі
Зустріч 1.	Вступна консультація	Вступне опитування; – Процедури отримання соціального захисту та допомоги.
Зустріч 2.	Правово-юридичні поради	Процес отримання статусу біженця; Правова допомога в сфері житла.
Зустріч 3.	Культурна інтеграція	– Інтеграційні програми для біженців: мовні курси, культурні заходи; – Міжнародне співкування та сприяння взаєморозумінню між українською та польською спільнотами.
Зустріч 4.	Матеріальна допомога	– Процес отримання гуманітарної допомоги; – Особливості домогосподарування в Польщі.
Зустріч 5.	Медицина допомога	– Процедури отримання медичного страхування; – Система доступу до медичних закладів.

Продовження табл. 3.1.

Зустріч 6.	Кризова психологічна допомога	Психологічна підтримка та діагностика. - Поради щодо самопомоги.
Зустріч 7.	Питання освіти та працевлаштування	Законодавство, процедури, права працівників; - Рекомендації щодо вступу до навчальних закладів, можливості професійної реабілітації та підтримки в пошуку роботи.
Зустріч 8.	Соціальна адаптація	Адаптація до нового соціокультурного середовища; - Ресоціалізація.
Зустріч 9.	Заключна консультація	Підбиття підсумків роботи, заключні запитання; - Повторне опитування.

Розглянемо зміст, мету та структуру зустрічей детальніше

Зустріч 1.

Тема: Вступна консультація.

Мета: надання необхідної інформації та підтримки, спрямованої на покращення соціального впорядкування та адаптації в новому середовищі.

Структура.

1. Вступне опитування (30 хвилин) Спрямоване на визначення основних потреб та проблем осіб-біженців, їхніх родин і дітей.

Соціальний працівник вивчає їхню історію, досвід переселення, освіти, професійні навички, медичні та психологічні потреби, а також інші соціальні аспекти.

2. Процедури отримання соціального захисту та допомоги (1 година).

Соціальний працівник роз'яснює основні процедури та вимоги щодо отримання соціального захисту та допомоги в Польщі. Це включає інформацію про права та обов'язки біженців, доступні соціальні послуги, тощо.

3. Планування подальших кроків (30 хвилин). Обговорення можливих шляхів дії, планування подальших консультацій, спрямованих на розв'язання конкретних проблем. Закінчується зустріч врученням

інформаційних буклетів, контактних даних для надання додаткової підтримки та узгодженням дати подальших зустрічей або консультаційних сесій.

Зустріч 2.

Тема: Правово-юридичні поради

Мета: забезпечення їхньої правової освіти та надання особам-біженцям вичерпних інформаційних ресурсів та правово-юридичних порад з питань отримання статусу біженця та правової допомоги в сфері житла.

Запрошений фахівець: представник Управління у справах громадян.

Структура:

1. Процес отримання статусу біженця (50 хвилин):

– Пояснення процедури. Представник Управління у справах громадян надає докладні відомості про процедури та вимоги для отримання статусу біженця в Польщі. Це включає в себе необхідні документи, терміни та особливості подання заяви.

– Права та обов'язки. Загальна інформація про законодавство, яке регулює права та обов'язки осіб-біженців у рамках їхнього статусу, включаючи право на працевлаштування, освіту та інші соціальні пільги.

2. Правова допомога в сфері житла (50 хвилин). Надання інформації про права орендарів, власників житла та відомості щодо

можливостей отримання соціального житла в рамках польського законодавства.

3. Питання та відповіді (20 хвилин). Відповіді на конкретні питання осіб-біженців щодо їхньої правової та житлової ситуації та відомості щодо того, як отримати правову допомогу в цій сфері.

Зустріч 3.

Тема: Культурна інтеграція

Мета: надання інформації та ресурсів, які сприяють взаєморозумінню

між українською та польською спільнотами? активній участі в польському суспільстві та культурній взаємодії.

Структура:

1. Інтеграційні програми для біженців (1 година):

- Мовні курси. Надання інформації про доступні мовні курси для навчання польської мови. Роз'яснення процедур запису, рівнів навчання та переваг освоєння мови для успішної інтеграції.

- Культурні заходи. Подання інформації про різноманітні культурні події, фестивалі та заходи, які відбуваються в місцевості.

Підкреслення важливості участі у цих заходах для знайомства з місцевою культурою

2. Міжнародне спілкування та сприяння взаєморозумінню (40 хвилин). Роз'яснення важливості взаєморозуміння між українською

та польською спільнотами. Заохочення до взаємних заходів, які сприяють спілкуванню та взаєморозумінню. Поради та приклади організації міжнародних заходів та спільних ініціатив, які сприяють культурній обміну та взаємодії.

3. Питання та відповіді (20 хвилин). Учасники мають можливість задавати конкретні питання щодо інтеграційних програм та міжнародного спілкування, на які представник надає відповіді.

Надання брошур та довідників щодо культурної інтеграції.

Зустріч 4.

Тема: Матеріальна допомога

Мета: надання інформації та практичних порад щодо процедур отримання гуманітарної допомоги та особливостей домогосподарювання для полегшення соціальної та побутової адаптації в новій країні.

Запрошений фахівець: представник районного відділення Польського Червоного Хреста

Структура:

1. Процедури отримання гуманітарної допомоги (1 година).

Роз'яснення представником районного відділення Польського

Червоного Хреста доступних видів гуманітарної допомоги.

Інструкції щодо процедур оформлення та подачі заяв на допомогу.

Інформація про те, які критерії визначають право на отримання допомоги та як забезпечити відповідність цим вимогам.

2. Особливості домогосподарювання в Польщі (40 хвилин). Огляд

особливостей взаємодії з орендодавцями та можливі шляхи вирішення проблем у житловій сфері. Розгляд правил та порад щодо ефективного ведення домашнього господарства та побуту в новій

країні, надання інформації про технічні служби та ремонт.

3. Питання та відповіді (20 хвилин). Учасники мають можливість

задавати конкретні питання щодо господарчо-побутових проблем.

Надання брошур та контактів щодо отримання гуманітарної допомоги за місцем проживання.

Зустріч 5.

Тема: Медична допомога

Мета: надання докладної інформації з процедури отримання медичного страхування та системи доступу до медичних закладів у Польській Республіці.

Запрошений фахівець: представник польської медичної служби.

Структура:

1. Процедури отримання медичного страхування Польщі (50 хвилин година). Розгляд основних кроків та документів, необхідних для

отримання медичного страхування в Польщі. Інформація про терміни та умови страхування, включаючи права та обмеження.

2. Система доступу до медичних закладів Польської Республіки (50 хвилин). Пояснення процедур запису до лікаря та вибору медичного закладу в залежності від потреб пацієнта. Розгляд можливостей отримання екстреної та планової медичної допомоги

3. Питання та відповіді (20 хвилин). Надання корисних порад щодо підтримки здоров'я та взаємодії з медичними службами.

Зустріч 6.

Тема: Кризова психологічна допомога

Мета: покращення психічного стану та емоційного благополуччя осіб-біженців, створюючи безпечне середовище для висловлення їхніх почуттів та забезпечуючи їх підтримкою в складний період їхнього життя.

Запрошений фахівець: представник Підбескидського центру кризового втручання

Структура:

1. Психологічна підтримка та діагностика (45 хвилин). Фахівець розповідає про основні принципи психологічної підтримки в умовах кризи та конфлікту, слухає індивідуальні емоційні стани осіб-біженців, сприяючи їхньому висловленню та вираженню почуттів.

2. Поради щодо самопомоги (1 година). Фахівець надає поради щодо копінг-стратегій, проведення релаксаційних вправ, рекомендації щодо вправ для саморегуляції та стратегій самопомоги в умовах стресу.

3. Групова дискусія та обговорення тем (15 хвилин). Учасники можуть обговорити свої думки, досвід та спільно шукати рішення для подолання стресу та побутових труднощів, пов'язаних із ситуацією біженців. Запрошення на індивідуальні консультації для тих, хто має особливі потреби або хоче обговорити свої проблеми приватно.

Зустріч 7.

Тема: Питання освіти та працевлаштування

Мета: допомога учасникам з розумінням їхніх прав, можливостей отримання освіти та пошуку роботи в Польщі.

Запрошений фахівець: представник Бюро праці.

Структура:

1. Законодавство, процедури, права працівників (45 хвилин). Фахівець з Бюро праці розповідає про основні аспекти законодавства, процедур та прав працівників в Польщі. Він роз'яснює права та обов'язки осіб, які шукають роботу в Польщі, процедури оформлення документів, та надає поради щодо вирішення трудових питань.
2. Рекомендації з освіти та працевлаштування (1 година). Соціальний працівник розповідає про можливості отримання освіти в Польщі, про програми професійної реабілітації та підтримки в пошуку роботи. Він надає конкретні поради та рекомендації щодо вступу до навчальних закладів, вибору професійного шляху та вирішення питань працевлаштування.
3. Питання та відповіді (15 хвилин). Учасники зустрічі мають можливість задати свої питання щодо освіти, працевлаштування та правових аспектів праці в Польщі.

Зустріч 8.

Тема: Соціальна адаптація

Мета: допомога особам-біженцям у засвоєнні нових соціальних ролей та адаптації до середовища в Польщі.

Структура:

1. Адаптація до нового соціокультурного середовища (1 година). Соціальний працівник надає інформацію та поради щодо адаптації до польського соціокультурного середовища. Він розглядає аспекти культурних та соціальних відмінностей та надає стратегії для полегшення адаптації.

2. Ресоціалізація. Учасники розуміють важливість відновлення соціальних зв'язків та створення нових (40 хвилин). Соціальний працівник надає приклади програм та можливостей для залучення в соціальне життя Польщі.

3. Питання та відповіді (20 хвилин). Учасники обговорюють важливість знання місцевих культурних особливостей та соціальних норм, важливість підтримки соціальних зв'язків з родичами та друзями з України.

Зустріч 9.

Тема: Заключна консультація

Мета: закріплення знань та впевненості учасників у їхніх можливостях після участі в програмі підтримки.

Структура:

1. Підбиття підсумків роботи (30 хвилин). Соціальний працівник надає статистику та приклади успішних історій учасників програми. Він відзначає досягнення та труднощі, з якими зіткнулися учасники, і розглядає, як їхні проблеми були вирішені.

2. Заклучні запитання та відповіді (1 година). Учасники можуть запитати про будь-які невирішені аспекти їхнього статусу, прав чи перспектив в Польщі. Соціальний працівник надає вичерпні відповіді та консультації, надаючи учасникам впевненість у своїй новій ситуації.

3. Повторне опитування та заклучні рекомендації (30 хвилин). Учасники проходять повторне опитування для вимірювання змін у їхніх знаннях, ставленні та планах після участі в програмі підтримки. Результати порівнюються з вихідними даними, що вимірює ефективність наданої інформації та підтримки.

Після проходження програми було проведено повторне тестування для визначення ознак депресії, вираженості безнадійності та симптомів тривоги серед українських біженців, які звернулися по допомогу до МЦЄЗ. Результати

нього повторного аналізу свідчили про позитивні зміни в психологічному стані осіб, які взяли участь у програмі: зниження кількості осіб із ознаками вираженої депресії, сильного рівня безнадійності та тривоги.

Продемонструємо розподіл за шкалами у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати повторного зрізу за методиками

Рівні	Методика		
	Шкала депресії	Шкала безнадійності	Шкала тривоги
Не виявлено	3 особи	1 особа	-
Легкий	13 осіб	10 осіб	12 осіб
Середній	10 осіб	14 осіб	12 осіб
Високий	4 особи	5 осіб	6 осіб

Можемо сказати, що тенденції змін у самопочутті учасників є значними.

Порівняємо отримані показники з результатами попереднього тестування та представимо отримані зміни на рисунках 3.5 – 3.7.

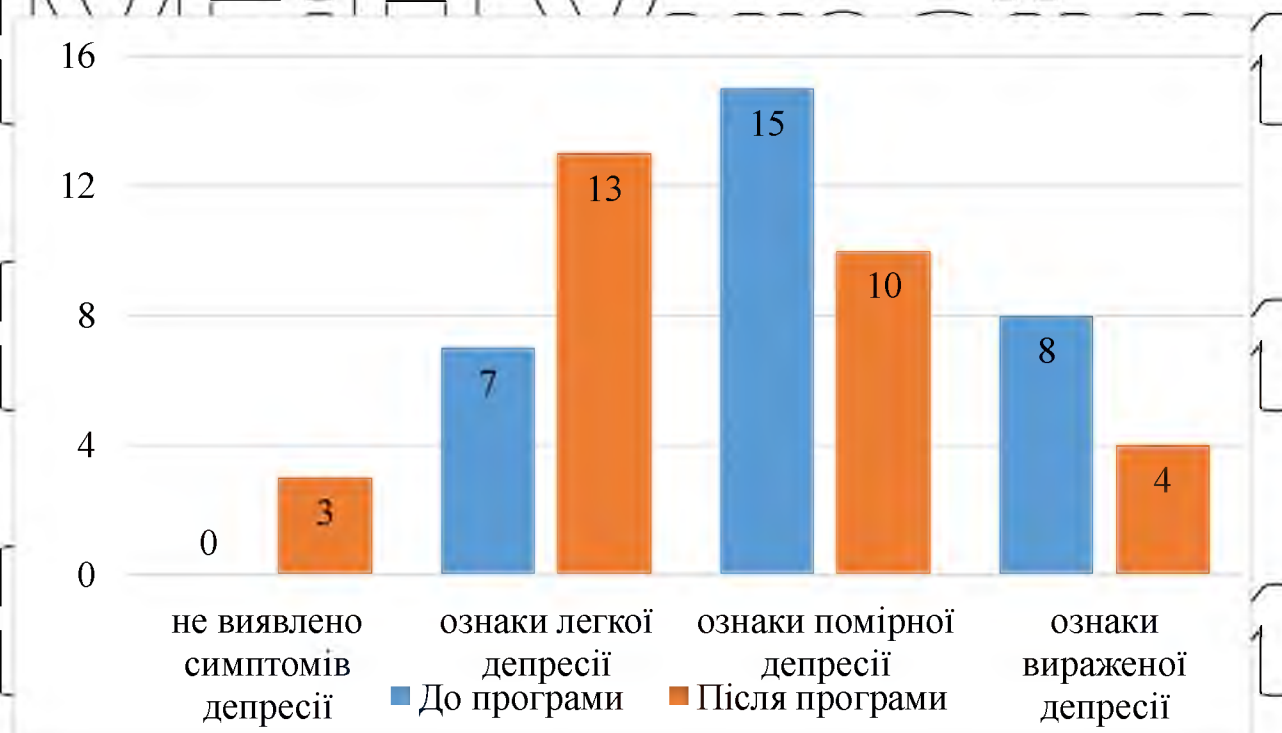

Рис. 3.5. Порівняння результатів за методикою «Шкала депресії»

Як ми можемо бачити, впровадження програми має позитивний ефект до покращення результатів за методикою «Шкала депресії».

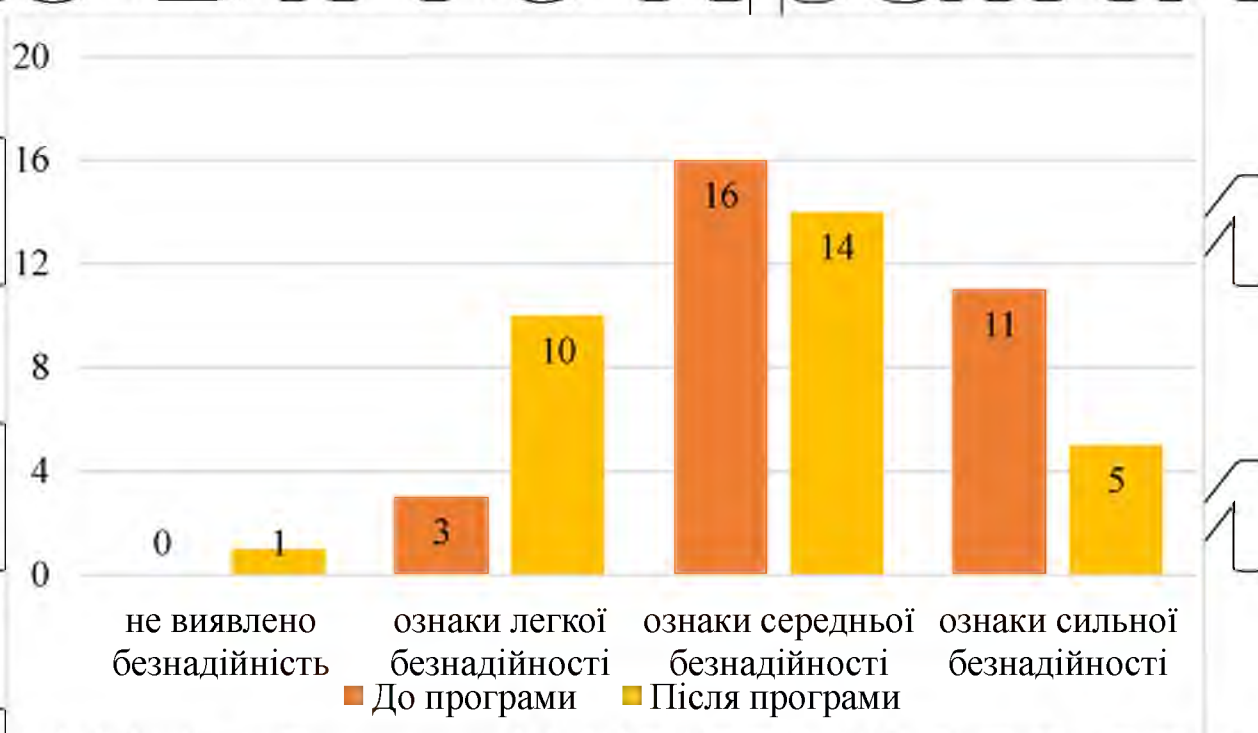

Рис. 3.6. Порівняння результатів за методикою «Шкала безнадійності»

Як ми можемо бачити, впровадження програми має позитивний ефект до стабілізації результатів за методикою «Шкала безнадійності».

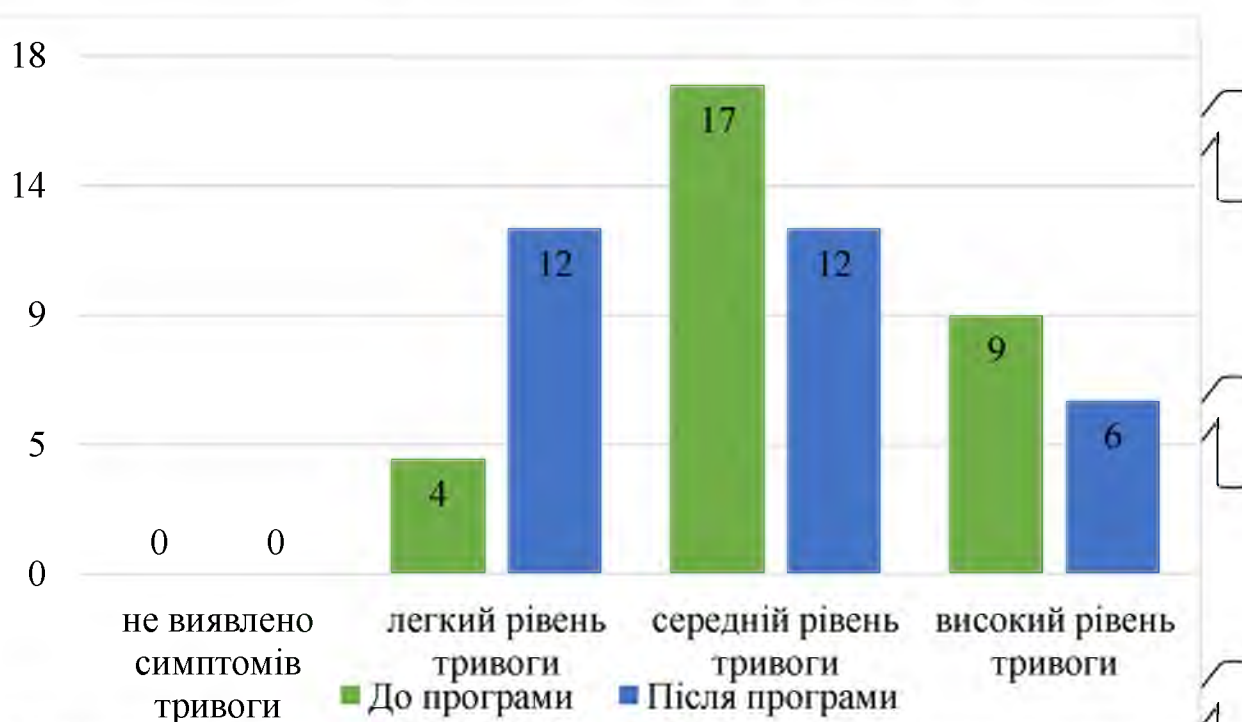

Рис. 3.7. Порівняння результатів за методикою «Шкала тривоги»

Як ми можемо бачити, впровадження програми має позитивний ефект до покращення результатів за методикою «Шкала тривоги».

Отже, результати за проведеними повторно методиками відобразили наявні тенденції до покращення. Відзначалося зниження кількості осіб із ознаками вираженої депресії, що свідчило про покращення їхнього психічного стану. Крім того, декілька учасників, які спочатку вказали на сильний рівень безнадійності та тривоги, показали покращення цих показників. Це свідчило про те, що програма соціально-психологічної роботи та реабілітації успішно вплинула на психологічний стан та емоційне благополуччя учасників.

Результати свідчили про ефективність підходів та інструментів, використаних у програмі, в полегшенні психологічних труднощів, пов'язаних із стресом та адаптацією до нових умов. Тому можемо вважати, що розроблена програма є ефективною та актуальною, відповідаючи умовам, в яких перебувають особи-біженці.

3.3. Рекомендації щодо покращення роботи із українськими біженцями у центрах соціального забезпечення Польської Республіки

На основі Отриманих в ході дослідження результатів та при спостереженні за клієнтами Центру в ході тренінгової роботи було розроблено рекомендації щодо соціальної роботи з біженцями з України в Польщі у воєнний час.

Система заходів соціального та психологічного спрямування для біженців з України в Польщі під час війни повинна вирішувати низку ключових проблем, зокрема:

1. Психологічна підтримка та терапія. Надання психологічної підтримки для подолання травм та стресу, пов'язаного з війною, здійснення психологічних консультацій для вирішення проблем з адаптацією та побудови позитивних міжособистісних відносин.

2. Соціальна інтеграція. Забезпечення навчання мові та культурі країни прийому, допомога в знаходженні роботи, адаптація дітей до системи освіти, надання юридичної та медичної допомоги.

3. Тренінги та розвиток навичок. Проведення тренінгів щодо розвитку навичок пошуку роботи, фінансової грамотності та інших життєвих навичок, які допоможуть їм впоратися зі складнощами та стати самодостатніми.

4. Культурна адаптація. Організація культурних заходів, спрямованих на збереження і підтримку української культури та спадщини, а також сприяння взаєморозумінню між українською та польською культурними традиціями.

5. Сприяння самостійності. Надання порад та підтримки щодо самостійного життя, управління фінансами, здоров'ям та іншими аспектами їхнього побуту.

6. Міжкультурне спілкування. Стимулювання міжкультурного діалогу та взаєморозуміння між українською та польською громадами, сприяння спільним ініціативам та проектам.

7. Юридична допомога. Надання правової допомоги у вирішенні питань із міграційними дозвільними документами, отриманням статусу біженця та інших юридичних питань.

Ці завдання спрямовані на створення відповідного середовища для біженців, яке сприяє їхній психологічній, соціальній та культурній адаптації в новому оточенні під час війни. Розглянемо їх детальніше.

1. Психологічна підтримка та терапія для осіб-біженців з України в Республіці Польщі відіграє важливу роль у допомозі їм у подоланні травм та стресу, пов'язаних з війною та переїздом в іншу країну. Психологи та фахівці в галузі психотерапії надають психологічну підтримку через проведення індивідуальних консультацій та групових сесій. Під час індивідуальних зустрічей, психологи допомагають біженцям в розумінні їхніх власних емоцій,

страхів та переживань, а також сприяють розв'язанню психологічних проблем, пов'язаних з адаптацією до нового оточення.

У групових сесіях біженці мають можливість ділитися своїм досвідом та взаємопідтримкою, розвивати стратегії подолання стресу та побудови позитивних міжособистісних відносин. Ця форма терапії сприяє формуванню спільноти, де особи можуть відчути підтримку одне від одного та набутися нових навичок вирішення проблем.

Психологи також надають психологічну підтримку дітям біженців, оскільки вони особливо вразливі у відносинах з травмою та адаптацією до нового соціокультурного середовища. Завдяки цій психологічній підтримці, біженці мають можливість поступово подолати травму, покращити своє психічне самопочуття та побудувати більш позитивні відносини з собою та іншими людьми.

2. Соціальна інтеграція осіб-біженців з України в Республіці Польщі є складним та багатоплановим процесом, який передбачає цілеспрямовані заходи забезпечення їхньої успішної адаптації до нового соціокультурного середовища. Першим важливим етапом є забезпечення можливості навчання мові та культурі країни прийому. Це включає в себе участь у мовних курсах та культурних програмах, спрямованих на ознайомлення з польською мовою, традиціями, та історією країни.

Далі, важливою складовою соціальної інтеграції є надання допомоги в знаходженні роботи. Це включає підтримку у складанні резюме, підготовці до співбесід, та рекомендації щодо вакансій та ринку праці в Польщі. Успішне працевлаштування створює стабільні умови для життя та сприяє економічній самостійності.

Особливу увагу приділяється адаптації дітей до системи освіти. Це включає в себе консультації батьків щодо вибору шкіл, надання допомоги в процесі реєстрації, а також психологічну підтримку для дітей у період адаптації до нового навчального середовища.

Крім того, важливим аспектом соціальної інтеграції є надання юридичної та медичної допомоги. Це включає в себе консультації щодо правового статусу, допомогу у складних юридичних питаннях, а також доступ до медичних послуг та програм соціального страхування. Ці заходи сприяють формуванню стабільного та безпечного середовища для осіб-біженців у новій країні проживання.

3. У контексті соціальної роботи в Республіці Польщі особливу увагу приділяється проведенню тренінгів для розвитку навичок у осіб-біженців з України. Ці тренінги спрямовані на підвищення їхньої зайнятості та самодостатності, створюючи умови для успішної інтеграції у новому соціокультурному середовищі.

Тренінги також спрямовані на розвиток інших життєвих навичок, таких як міжособистісна комунікація, розв'язання конфліктів та емоційний інтелект.

Ці навички не тільки полегшують спілкування в новому оточенні, але й сприяють психологічному благополуччю, допомагаючи особам-біженцям легше впоратися зі стресом та адаптацією до нових умов життя. Такий комплексний підхід сприяє створенню стабільних умов для самостійного життя та розвитку у новому суспільстві.

4. В сфері соціальної роботи в Республіці Польщі особлива увага приділяється культурній адаптації осіб-біженців з України. Одним із важливих аспектів цієї адаптації є організація культурних заходів, спрямованих на збереження та підтримку української культури та спадщини в новому середовищі. Ці заходи включають в себе різноманітні культурні події, такі як виставки, майстер-класи, фестивалі, концерти та інші заходи, які допомагають українським біженцям зберігати свої традиції та спільноту.

Крім того, соціальні працівники сприяють взаєморозумінню між українською та польською культурними традиціями. Це може включати в себе організацію культурних обмінів, мовних курсів, де українці можуть вивчати мову країни прийому, а також заходів, які сприяють взаємодії між українською та польською спільнотами. Ці ініціативи сприяють розумінню та

взаємоприйняттю між культурами, сприяючи гармонійній інтеграції осіб-біженців у польське суспільство та в їхні нові соціокультурні умови.

5. Соціальна робота в Республіці Польщі спрямована на сприяння самостійності осіб-біженців з України через надання комплексної підтримки та порад. Спеціалісти з соціальної роботи взаємодіють із біженцями, надаючи їм інформацію та навички, необхідні для самостійного життя та інтеграції в новому оточенні.

Одним із ключових аспектів є фінансова грамотність. Учасники вчаться управляти своїми фінансами, розуміючи основи бюджетування, податків, планування витрат та ефективного використання фінансових ресурсів в новій країні. Ці знання допомагають уникати фінансових труднощів та підвищують фінансову грамотність осіб-біженців.

Здоров'язбережувальне спрямування стає ключовою складовою підтримки осіб-біженців. Соціальні працівники вказують на важливість здорового способу життя, регулярних медичних перевірок, вакцинацій та здорової харчової поведінки. Вони організують інформаційні есеї про важливість фізичних вправ, ведення збалансованого раціону та відмову від шкідливих звичок. Це допомагає особам-біженцям зберігати своє фізичне та психічне здоров'я, що є ключовим фактором для їхньої самостійності та активної участі у суспільстві.

Нарешті, соціальні працівники ведуть роботу з побутовою компетентністю осіб-біженців. Це включає в себе навчання навичкам господарювання відповідно до соціальних норм Польщі. Ці навички допомагають особам-біженцям ефективно вирішувати побутові питання та забезпечувати стає господарювання в новому середовищі.

6. Міжкультурне спілкування, яке сприяє розумінню та повазі до культурних різниць, грає ключову роль у процесі інтеграції осіб-біженців у польське суспільство. Це допомагає створити гармонійну та взаємоприйнятну атмосферу, сприяє взаємному вивченню та розумінню інших культур, та сприяє взаємодії між різними етнічними групами в Республіці Польщі.

Міжкультурне спілкування осіб-біженців з України в Республіці Польщі має велике значення в контексті соціальної роботи. Сприяючи взаєморозумінню та терпимості між українською та польською громадами, соціальні працівники активно стимулюють міжкультурний діалог. Проведення культурних заходів, таких як фестивали, виставки, майстер-класи, сприяє обміну традиціями та навичками між українцями та польськими громадянами. Організація спільних ініціатив та проєктів є одним із способів побудови позитивних відносин між цими групами.

7. Юридична допомога особам-біженцям з України в Республіці Польщі

включає в себе надання правової підтримки у вирішенні різних юридичних питань, пов'язаних з їхнім статусом та перебуванням на території країни. Соціальні працівники спільно з юристами надають допомогу у отриманні міграційних дозвільних документів, зокрема, в поданні заяв про надання статусу біженця або інших видів статусу працівника, який розуміє особливості міграційного законодавства та процедур.

Крім того, юридична підтримка також охоплює вирішення питань щодо прав та обов'язків осіб-біженців, включаючи доступ до освіти, медичних послуг, житла та соціальних послуг. Спеціалізовані юристи та соціальні працівники надають консультації, допомагають у заповненні необхідних документів та розуміють особливості роботи з біженцями, які можуть мати складність у збереженні своїх прав та інтересів через незнання законів та мови країни-прийому. Таким чином, юридична допомога грає важливу роль у забезпеченні прав і соціального благополуччя осіб-біженців у Республіці Польщі.

Зважаючи на особливості здійснення соціальної роботи в Республіці Польщі, вважаємо, що величезне значення для їхньої успішної адаптації та включеності в нове соціокультурне середовище має інтегративний підхід в соціальній роботі та реабілітації осіб-біженців з України в Республіці Польщі.

Цей підхід покладає основний акцент на цілісний підхід до особистості

біженця, враховуючи всі аспекти його життя, від фізичних і психологічних потреб до соціокультурних та економічних викликів.

По-перше, інтегративний підхід враховує унікальні потреби та особливості кожної особи-біженця, створюючи індивідуальні плани підтримки та реабілітації. Це означає, що робота з кожним біженцем розробляється на основі його здібностей, навичок та потреб, що сприяє більш ефективній і позитивній адаптації.

По-друге, інтегративний підхід сприяє співпраці різних фахівців, таких як соціальні працівники, психологи, юристи, вчителі та медичний персонал.

Ці команди фахівців працюють разом, обмінюючись інформацією та кращими практиками, що дозволяє забезпечити комплексну підтримку біженцям на різних рівнях їхнього життя.

По-третє, інтегративний підхід акцентує на важливості взаємодії з місцевою громадою та іншими біженцями. Створення можливостей для участі у громадських заходах, культурних обмінах та спільних проєктах допомагає біженцям відчувати себе частиною нового суспільства, що збільшує їхню самооцінку та сприяє позитивному взаємодії з іншими громадянами.

Таким чином, інтегративний підхід в соціальній роботі та реабілітації осіб-біженців сприяє їхній успішній адаптації, покращенню якості їхнього життя та створенню позитивних взаємодій в новому соціокультурному середовищі Республіки Польщі.

Реалізуючи інтегративний підхід, анкетування про стан осіб-біженців з України можуть допомогти виявити потреби цієї групи важливих аспектів фізичного та психічного здоров'я. Ось можливі запитання, які можна включати в інтегративну анкету для первинних та повторних опитувань таких осіб:

1. Фізичне здоров'я:

– Як часто ви звертаєтесь до лікаря?

– Чи маєте ви страховку на медичні послуги?

– Чи є у вас хронічні захворювання або обмеження в русі?

Чи відвідуєте ви спеціалістів, таких як офтальмолог чи стоматолог?

2. Психічне здоров'я:

- Як ви оцінюєте своє психічне здоров'я зараз?
- Чи стикалися ви з емоційним стресом або депресією внаслідок конфлікту чи переїзду?
- Чи шукали ви психологічну або психіатричну допомогу?
- Які стресові ситуації впливають на ваше психічне здоров'я найбільше?

3. Соціальна підтримка:

- Чи маєте ви сім'ю або близьких родичів в Україні чи інших країнах?

- Чи знаєте ви про можливості соціальної підтримки в Україні для біженців?

- Чи маєте ви друзів чи знайомих серед інших біженців?

4. Доступ до освіти та працевлаштування:

- Які перешкоди ви зустрічаєте в доступі до освіти для ваших дітей?
- Які труднощі ви переживаєте в пошуку роботи або втраті попередньої роботи через конфлікт?

5. Житлові умови:

- Де ви зараз проживаєте (наприклад, у притулку для біженців, у власному житлі чи у тимчасовому житлі)?

Які умови проживання ви вважаєте найбільш незадовільними або небезпечними?

Ці питання можуть допомогти зрозуміти потреби та проблеми осіб-біженців з України та допомогти у розробці програм та послуг для покращення їхнього благополуччя та інтеграції в суспільство.

НУБІП України

Висновки до третього розділу

Для реалізації мети дослідження було проведено емпіричне дослідження особливостей соціальної роботи з українськими біженцями у Польщі. Загалом участь в експерименті взяло 30 осіб, які звернулись по допомогу до Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла Республіки Польща. При проведенні діагностики використовувались такі методики, як «Шкала депресії», «Шкала безнадійності» та «Шкала тривоги» за А. Т. Беком.

Серед осіб виокремлювалась висока тривожність та розпубленість, а також виокремлюються певні симптоми депресії, що спровоковано пережитими подіями в Україні, вимушеним переїздом та загальною невизначеністю майбутнього на сучасному етапі життя.

Аналіз питань, які турбують осіб-біженців, дав можливість сформувати відповідний комплекс напрямків при розробці програми заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб. Було сформовано 2 групи по 15 осіб для проведення роботи.

Тривалість зустрічей складала 18 годин (9 зустрічей) із періодичністю один раз на тиждень по 2 години.

Після проведення повторного опитування результати відобразили наявні тенденції до покращення. Відзначалося зниження кількості осіб із ознаками вираженої депресії, знизилась показники безнадійності та тривоги. Це свідчило про те, що програма соціально-психологічної роботи та реабілітації успішно вплинула на психологічний стан та емоційне благополуччя учасників.

Також було запропоновано рекомендації щодо покращення роботи із українськими біженцями у центрах соціального забезпечення Польської Республіки, які включали напрями з психологічної підтримки, соціальної інтеграції, розвитку навичок, культурної адаптації, сприяння самостійності, міжкультурного спілкування та юридичної допомоги.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці особливостей здійснення та забезпечення соціальної роботи з українськими біженцями в Польській Республіці в умовах війни. Відповідно до поставлених завдань роботи можна сформулювати наступні висновки.

1. З'ясовано, що під біженцем розуміємо особу, яка в силу цілком обґрунтованих причин, знаходиться поза кордонами країни своєї громадянської належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 року стала універсальним і основним міжнародним документом, що закріплює визначення поняття «біженець» у міжнародному праві. Окрім цього, у міжнародну систему захисту біженців входять інші міжнародні установи системи ООН, міжнародні регіональні організації, неурядові організації і структури держав, що займаються питаннями захисту біженців.

Соціальна робота з біженцями та вимушеними переселенцями є спеціалізованою галуззю соціальної роботи, яка зосереджується на наданні підтримки і допомоги особам, які змушені покинути свої домівки через воєнні конфлікти, переслідування, природні катастрофи або інші небезпечні ситуації. Концепція соціальної роботи з біженцями та вимушеними переселенцями базується на захисті прав людини, соціальній справедливості та забезпеченні добробуту цих уразливих груп.

Головне місце у соціальній роботі з біженцями займає адаптація. Процес адаптації біженців охоплює три основні сфери взаємодії: соціальну, культурну та психологічну.

2. Виявлено, що одним з ключових документів, який визначає засади діяльності соціальних служб Польщі в міграційній сфері, є Національна стратегія міграції на період 2021-2023 років. Згідно з цим документом, головною метою соціальної політики є забезпечення взаємодії та співпраці

між різними органами влади та інституціями, які займаються питаннями міграції.

Існує п'ять основних напрямів діяльності соціальних служб Польщі в процесі інтеграції та адаптації іноземців: 1) надання різним групам іноземців доступу до інтеграційних програм, адаптованих до їхніх потреб; 2) підтримка інтеграційного процесу системою освіти; 3) підвищення якості та доступності державних послуг для іноземців; 4) забезпечення діяльності з підтримки інтеграції, орієнтованої на приймаюче суспільство; 5) забезпечення соціальної згуртованості в умовах міграції.

Основними аспектами адаптаційних програм Польщі для українських біженців є соціальна, юридична, освітня та професійна підтримка, які спрямовані на надання допомоги в процесі адаптації та інтеграції біженців у нове середовище. Зміст адаптаційних програм та спосіб їх реалізації відрізняються залежно від районів та воєводств Польщі.

3. Було проведено дослідження основних потреб та актуальних проблем із соціального захисту та допомоги українським біженцям в Республіці Польщі. Загалом було досліджено 30 осіб-біженців, які звернулись по допомогу до Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла. При проведенні діагностики з особами використовувались такі методики, як «Шкала депресії», «Шкала безнадійності» та «Шкала тривоги» за А. Т. Беком.

Серед учасників серед осіб виокремлювалась висока тривожність та розгубленість, а також виокремлюються певні симптоми депресії, що спровоковано пережитими подіями в Україні, вимушеним переїздом та загальною невизначеністю майбутнього на сучасному етапі життя.

4. Аналіз питань, які турбують осіб-біженців, дав можливість сформувати відповідний комплекс напрямків при розробці програми заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб.

Після проведення повторного опитування результати відобразили наявні тенденції до покращення. Відзначалося зниження кількості осіб із ознаками вираженої депресії, знизилась показники безнадійності та тривоги. Це свідчило про те, що програма соціально-психологічної роботи та реабілітації успішно вплинула на психологічний стан та емоційне благополуччя учасників.

Також було запропоновано рекомендації щодо покращення роботи із українськими біженцями у центрах соціального забезпечення Польської Республіки, які включали напрями з психологічної підтримки, соціальної інтеграції, розвитку навичок, культурної адаптації, сприяння самостійності, міжкультурного спілкування та юридичної допомоги.

Отже, проведена дослідницька робота дає нам можливість сказати про необхідність приділення подальшої уваги допомогі українським біженцям закордоном та розвитку системи соціального захисту та допомоги в Республіці Польщі.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаєв Н. А., Кокун С. М., Піншко І. О., Лисіньська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Аналітичний звіт. Gradus Research Plus, Серпень 2022. С. 12-27. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports> (дата звернення: 28.07.2023).
3. Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб. Ужгород, 2017. С. 10-19.
4. Безпалько С. В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2005. 176 с.
5. Біженці та шукачі притулку в Україні. Офіційний портал Агентства ООН у справах біженців в Україні. URL: <https://www.unhcr.org/ua/refugees-asylum-seekers/ua> (дата звернення: 28.07.2023).
6. В ООН назвали кількість українських біженців у Європі: Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/новина/suspilstvo-oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskyx-bizhenciv-yevropi#:~:text=%D2> (дата звернення: 28.07.2023).
7. Вітте К. ООН: Щодня у світі стає на 30 тисяч біженців більше. URL: <http://www.dw.com/uk/oon-щодня-у-світі-стає-на-30-тисяч-біженців-більше/a-17725502> (дата звернення: 28.07.2023).
8. Воробець А. Сутність структура та механізми процесу соціальної адаптації. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць: у 2 т. Т. 2. Харків: Видавничий центр ХНУ, 2006 – С. 300-305.

9. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві : дис канд. юрид. наук : спец. 12.00 11. Харків, 2005. 170 с.

10. Де і за якими програмами приймають українських біженців: чому одні ідуть, а інші повертаються. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-kraviny-vaki-prymayut-programy/31899566.html> (дата звернення: 28.07.2023).

11. Дибаш М. В. Соціальна робота з мігрантами, біженцями та внутрішньо переселеними особами. Соціальна робота: виклики сьогодення : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 26-27 квітня 2018 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 35-39.

12. Інформація про впроваджені дії у місті Бельсько-Бяла для біженців з України: URL: <https://bielsko-biala.pl/informacja-dlwa-bizhenciv> (дата звернення: 21.07.2023).

13. Капінус О. Я. Особливості державного регулювання міграційних процесів в умовах збройного конфлікту на сході України. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 2 (53). С. 119-124.

14. Кокурн О. М. Аналіз поняття адаптаційних можливостей людини. Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. За ред. С. Д. Максименка. Київ: ГНОЗІС, 2002. Т. IV. Ч. 5. С. 137-140.

15. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 р.

Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 28.07.2023).

16. Конвенція про статус біженців 1951 року: Ключові повідомлення

Агентства ООН у справах біженців. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/07/UNHCR70_Key_Messaging_ukr.pdf

17.Копил Н. М. Формування культури соціальної роботи з біженцями в Україні. Педагогіка вищої та середньої школи, (59), 49-56. 2019

18.Кравченко О. О., Чупіна К. О. Соціально-психологічна реабілітація ВПО: з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Габітус. Соціальна психологія. Юридична психологія. Випуск 4. 2022. С. 251-254.

19.Куценко, І. В. Соціальна робота з біженцями: теорія і практика. Вісник Черкаського університету: педагогічні науки, 4(327), 2017. С. 101- 107.

20.Кхасраві О. З. Співвідношення понять «мігрант», «біженець», «переселенець», «внутрішньо переміщена особа». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, (20), 2016. С. 77-80.

21.Леонова І. М. Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні/ Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки / 2015. № 4. С. 94-100.

22.Ляшенко О. В. Соціальна робота з біженцями: досвід Європи та його застосування в Україні. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Соціальні комунікації", 1(23), 2018. С. 34-39.

23.Мартишин Л. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні: становлення та перспективи. Український гуманітарний журнал, (4), 2016. С. 94-103.

24.Мельник І. П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія ІІІ : Соціальна робота. Соціальна педагогіка (23), 2017. С. 176-182.

25.Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. Київ: НІСД, 2014. 48 с.

26. Міграційне право України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2016. С. 94–95.

27. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика). Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. Київ: Довіра, 1998. 912 с.

28. Моїсєєв В. Загиблі, біженці, ракетні обстріли: шість місяців війни в цифрах. The page. 2022. 25 серп. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/shist-misyaciv-vijni-v-ukravini-u-cifrah> (дата звернення: 28.07.2023).

29. МОН: ТРЦ в умовах воєнного стану здійснюють супровід внутрішньо переміщених осіб з ООП. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-irc-v-umovah-vovennogo-stanu-zdiisnyvut-suprov-id-vnutrishno-peremishenih-osib-z-oop> (дата звернення: 28.07.2023).

30. Мурашків О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч.-метод. посіб. Держ. закл. Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 202 с.

31. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України : від 08.07.2011, № 3671. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.

32. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014, № 1706. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1.

33. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Методичний посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. Київ: ТОВ Видавництво «Логос». 2015. 207 с.

34. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / за ред. Л.С. Воллнець. Київ: Калига, 2015. 72 с.

35.Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. Політ. менеджмент/2006 №2-(17). С. 127-139.

36.Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців від 14 грудня 1950 року. URL: http://ni.biz.ua/8/8_18/8_186803_ustav-upravleniya-verhovnogo-komissara-oon-po-delam-bezhentsev.html (дата звернення: 28.07.2023).

37.Степенко Л. М. Соціальна робота з вимушено переміщеними особами: психолого-педагогічний аспект. Вісник Черкаського університету: педагогічні науки, 3(352), 2018. С. 40-44.

38.Теорії і методи соціальної роботи : підручник для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Т. В. Семигної, І. І. Миговича. 3-є вид. Київ: Академвидав, 2012. 328 с.

39.Технологія тренінгу / За заг. ред. С. Максименко. Київ: Главник, 2005. 112 с.

40.Укрінформ. У школах і дитсадках Польщі навчаються майже 190 тисяч українських дітей-біженців. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ukrazom/3675653-uskolah-i-ditsadkah-polsi-navcautsa-majze-190-tisac-ukrainskih-ditejbizenciv.html> (дата звернення: 28.07.2023).

41.Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості. Тернопіль: Екон. думка, 2000. 63 с.

42.Чусько В. Історичні передумови виникнення та періодизація становлення правового статусу біженців у міжнародному праві. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/61.pdf> (дата звернення: 28.07.2023).

43.Шендеровський К. С. Взаємодія соціальних служб для молоді та громадських, благодійних організацій щодо задоволення потреб дітей, молоді, різних категорій сімей в м. Києві Проблеми педагогічних технологій: зб. наук. пр. Волинський державний університет імені Лесі Українки, Луцьк : Волинський академічний дім, 2004. Вип. 3-4. С. 63-72.

44. Abdelhamed Khalil. Social Worker Roles with Refugees. Egyptian Journal of Social Work. 1 | 2021.

45. Bowles R. Social work with refugee survivors of torture and trauma.

Reproduced by permission of Oxford University Press Australia from Social Work Fields of Practice by Margaret Alston and Jennifer McKinnon. Oxford University Press, 2001.

46. Стеганиця С. Л. Соціальна адаптація як невід'ємна складова соціалізації особистості. Гілея: науковий вісник, збірник наукових праць НПУ ім.

М.П. Драгоманова. Київ: ВІР УАН, 2011. 736 с.

47. Шльонська О.О. Розгляд поняття «адаптація» з погляду системного підходу. Актуальні проблеми психології/ За ред. Максименка С.Д. Київ:

Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. 2013.

48. Długosz, P., Kryvachuk, L., Izdebska-Długosz, D. Проблеми українських біженців у Польщі. Interdyscyplinarne Laboratorium Studiów Wojennych w Ukrainie. 2022

49. Dudkiewicz M. Pracownicy socjalni: pomiędzy instytucją pomocy społecznej a środowiskiem lokalnym. W-wa, 2011. 142.

50. European Union Agency for Fundamental Rights. Fleeing Ukraine: Displaced

people's experiences in the EU. 2023. URL:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2023-ukrainesurvey#publication-tab-1>

(дата звернення: 28.07.2023)

51. Furnham A. Culture Shock : Psychological reactions to unfamiliar environments. L. & N.Y., 1994. 240 p.

52. Gullahorn J., Gullahorn J. An Extension of the U-Curve Hypothesis. Journal of Social Issues, 1963, No. 19(3), pp 33-47

53. Rine C. M. The Role of Social Workers in Immigrant and Refugee Welfare.

Health & Social Work. 2018.

54. UNICEF. Rebuilding the lives of Ukrainian refugees in Poland. 2022. URL:

[https://www.unicef.org/stories/rebuilding-lives-of-ukrainian-refugees-in-](https://www.unicef.org/stories/rebuilding-lives-of-ukrainian-refugees-in-poland)

[poland](https://www.unicef.org/stories/rebuilding-lives-of-ukrainian-refugees-in-poland) (дата звернення: 28.07.2023).

55. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. Nr 122, poz. 1143 z późn. zm. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/translate.gdogn/isap.nsf> (дата звернення: 28.07.2023)).

56. Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040640593/U/D20040593L.pdf> (дата звернення: 28.07.2023).

57. Vorozhiko T. How Displaced Ukrainians in Poland Find Work While Benefiting Its Economy. 2022. URL: <https://www.voanews.com/a/how-displaced-ukrainians-in-poland-find-work-while-benefiting-its-economy/6771810.html> (дата звернення: 28.07.2023).

58. World Relief | Christian Humanitarian Organization. URL: <https://worldrelief.org/> (дата звернення: 28.07.2023).

59. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2020 r. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zaklady-stacjonarne-pomocy-spoecznej-w-2020-roku-18.5.html> (дата звернення: 28.07.2023).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТКИ
Додаток А

Шкала депресії А.Т. Бека

НУБІП України

Інструкція: Прочитайте кожне твердження, розміщене проти порядкових цифр, і виберіть те, яке найбільш точно визначає Ваше самопочуття в даний момент. В рамках пронумерованих позицій можна

вибрати декілька тверджень. Отже, спочатку ознайомтеся зі всіма буквеними пунктами розділу, а потім вирішіть, що вірно по відношенню до Вас.

НУБІП України

Текст опитувальника

1. а) Я почуваю себе добре.

б) Мені погано.

в) Мені весь час сумно, і я нічого не можу з собою поробити.

г) Мені так скучно і сумно, що я не в силах більше терпіти.

2. а) Майбутнє не лякає мене.

б) Я боюся майбутнього.

в) Мене ніщо не радує.

г) Моє майбутнє безпросвітне.

3. а) В житті мені переважно щастило.

б) Невдач і провалів було у мене більше, ніж у кого-небудь іншого.

в) Я нічого не добився в житті.

г) Я потерпів повне фіаско – як батько, партнер, дитина, на професійному рівні – словом, усюди.

4. а) Не можу сказати, що я незадоволений.

б) Як правило, я скучаю.

в) Що б я ні робив, ніщо мене не радує, я як заведена машина.

г) Мене не задовольняє абсолютно все.

5. а) У мене немає відчуття, ніби я когось образив.

б) Може, я і образив когось, сам того не бажаючи, але мені про це нічого не відомо.

в) У мене таке відчуття, ніби я всім приношу тільки нещастя.

г) Я погана людина, дуже часто я кривдив інших людей.

6. а) Я задоводений собою.

б) Іноді я відчуваю себе нестерпним.

в) Іноді я відчуваю комплекс неповноцінності.

г) Я абсолютно нікчемна людина.

7. а) У мене не складається враження, ніби я вчинив щось таке, що заслуговує покарання:

б) Я відчуваю, що покараний або буду покараний за щось таке, де став винуватим.

в) Я знаю, що заслуговую покарання.

г) Я хочу, щоб життя мене покарало.

8. а) Я ніколи не розчаровувався в собі.

б) Я багато разів відчував розчарування в самому собі.

в) Я не люблю себе.

г) Я себе ненавиджу.

9. а) Я нічим не гірший за інших.

б) Деколи я припускаюся помилки.

в) Просто жахливо, як мені не щастить.

г) Я сію навколо себе одні нещастя.

10. а) Я люблю себе і не ображаю себе.

б) Іноді я відчуваю бажання зробити рішучий крок, але не наважуюся.

в) Було краще б зовсім не жити.

г) Я подумую про те, щоб покінчити життя самогубством.

11. а) У мене немає причин плакати.

б) Буває, що я і поплачу.

в) Я плачу тепер постійно, так що не можу винлакати.

г) Раніше я плакав, а зараз якось не виходить, навіть коли хочеться.

12. а) Я спокійний.

б) Я легко драгуюсь.

в) Я знаходжуся в постійній напрузі, як готовий вибухнути паровий котел.

г) Мені тепер все байдуже; те, що раніше драгувало мене, зараз ніби мене і не стосується.

13. а) Прийняття рішення не доставляє мені особливих проблем.

б) Іноді я відкладаю рішення на потім.

в) Приймати рішення для мене проблематично.

г) Я взагалі ніколи нічого не вирішую.

14. а) Мені не здається, ніби я виглядаю погано або гірше, ніж раніше.

б) Мене хвилює, що я не дуже добре виглядаю.

в) Справи йдуть дедалі гірше, – я виглядаю погано.

г) Я бридкий, у мене просто відштовхуюча зовнішність.

15. а) Вчинити вчинок – для мене не проблема.

б) Мені доводиться змушувати себе, щоб зробити який-небудь важливий в житті крок.

в) Щоб зважитися на що-небудь, я повинен дуже багато попрацювати над собою.

г) Я взагалі не здатний що-небудь реалізувати.

16. а) Я сплю спокійно і добре висипаюся.

б) Вранці я прокидаюся більш стомленим, ніж був до того, як заснув.

в) Я прокидаюся рано і відчуваю себе так, нібито не виспався.

г) Іноді я страждаю на безсоння, іноді прокидаюся по декілька разів за ніч, в цілому я сплю не більше п'яти годин на добу.

17. а) У мене збереглася колишня працездатність.

б) Я швидко втомлююся.

в) Я відчуваю себе стомленим, навіть якщо майже нічого не роблю.

г) Я настільки втомився, що нічого не можу робити.

18. а) Апетит у мене такий же, яким він був завжди.
 б) У мене пропав апетит.
 в) Апетит у мене набагато гірше, ніж раніше.
 г) У мене взагалі немає апетиту.

19. а) Бувати на людях для мене так само приємно, як і раніше.
 б) Мені доводиться примушувати себе зустрічатися з людьми.
 в) У мене немає ніякого бажання бувати в суспільстві.
 г) Я ніде не буваю, люди не цікавлять мене, мене взагалі не хвилює ніщо

стороннє.

20. а) Мої еротико-сексуальні інтереси збереглися на колишньому рівні.
 б) Секс вже не цікавить мене так, як раніше.
 в) Зараз я міг би спокійно обходитися без сексу.
 г) Секс взагалі не цікавить мене, я абсолютно втратив до нього потяг.

21. а) Я відчуваю себе цілком здоровим і піклуюся про своє здоров'я так само, як і раніше.
 б) У мене постійно щось болять.
 в) Із здоров'ям справи серйозні, я весь час про це думаю.
 г) Моє фізичне самопочуття жахливе, болячки просто вимотують мене.

Обробка результатів
 За відповіді нараховується: «а» – 0 балів,

«б» – 1 бал,

«в» – 3 бали.

«г» – 4 бали.

Підраховується загальна сума набраних балів (в тому випадку, якщо в окремих позиціях респондент обирає не одне, а декілька тверджень, рахують

їх теж).

НУБІП УКРАЇНИ

Шкала безнадійності А. Т. Бека

НУБІП УКРАЇНИ

Інструкція: Нижче наведено 20 тверджень про Ваше майбутнє. Будь ласка, прочитайте уважно кожне та відзначте одне вірне твердження, яке найточніше відображає Ваші почуття нині.

НУБІП УКРАЇНИ

Твердження:

1. Я чекаю на майбутнє з надією та ентузіазмом.
2. Мені пора здатися, так я нічого не можу змінити на краще.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Коли справи йдуть погано, мені допомагає думка, що так не може тривати завжди.
4. Я не можу уявити, яким буде моє життя через 10 років.

НУБІП УКРАЇНИ

5. У мене достатньо часу, щоб завершити справи, якими я хочу займатися найбільше.

НУБІП УКРАЇНИ

6. В майбутньому я сподіваюся досягти успіху в тому, що мені подобається найбільше.
7. Майбутнє здається мені темрявою.

НУБІП УКРАЇНИ

8. Я сподіваюся отримати у житті більше хорошого, ніж звичайна людина.

НУБІП УКРАЇНИ

9. У мене немає жодних світлих прогалин і немає причин вірити, що вони з'являться у майбутньому.

10. Мій минулий досвід добре мене підготував до майбутнього.

11. Все, що я бачу перед собою, скоріше, неприємності, ніж радість.

НУБІП УКРАЇНИ

12. Я не сподіваюся досягти того, що я дійсно хочу.
13. Коли я заглядаю в майбутнє, я сподіваюся бути щасливішим, ніж я зараз.

14. справи йдуть не так, як мені хочеться.

НУБІП УКРАЇНИ

15. Я дуже вірю у своє майбутнє.
16. Я ніколи не досягаю того, що хочу, тому безглуздо чогось хотіти.

17. Дуже малоймовірно, що я отримаю реальне задоволення у
майбутньому.

18. Майбутнє здається мені розмитим і невизначеним.

19. В майбутньому мене чекає більше гарних днів, ніж поганих.

20. Марно намагатися отримати те, що я хочу, оскільки, ймовірно, я не
досягну цього.

НУБІП УКРАЇНИ

Обробка результатів:

ВІРНО (1 бал) – №2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20.

НЕВІРНО (1 бал) – №1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15, 19.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

Шкала тривоги А. Т. Бека

НУБІП України

Інструкція: Просимо обрати одну з можливостей відповіді на кожне запитання: зовсім не турбує, злегка турбує, середньо турбує, дуже турбує.

Старайтесь відповідати швидко.

НУБІП України

Твердження

1. Відчуття оніміння та поколювання в тілі
2. Відчуття жару

НУБІП України

3. Тремтіння в ногах
4. Неможливість розслабитись
5. Страх, що станеться найгірше

НУБІП України

6. Головокружіння
7. Прискорене серцебиття
8. Нестійкість, нестабільність
9. Відчуття жаху, це кінець
10. Дратівливість

НУБІП України

11. Тремтіння в руках
12. Відчуття задихи
13. Нерівна хода
14. Страх втрати контролю
15. Труднощі з диханням

НУБІП України

16. Страх смерті
17. Переляк
18. Шлунково-кишкові розлади
19. Непритомність

НУБІП України

20. Прилив крові до обличчя
21. Посилене потовиділення (не пов'язане зі спекою)

Обробка результатів: зовсім не турбує – 0 балів, злегка турбує – 1 бал, середньо турбує – 2 бали, дуже турбує – 3 бали.

Додаток Б

Фрунзе Олена Ігорівна

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Науковий керівник – Осадченко І. І.,

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БІЖЕНЦЯМИ З УКРАЇНИ
У ПОЛЬЩІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З початком війни кількість біженців з України щомісячно зростає.

Найпершою країною, яка безвізово почала приймати українців, які вирішили

вийхати за кордон в пошуках тимчасового притулку, та надавати їм всебічну допомогу, стала Польща. Від початку російсько-української війни країна прийняла понад 9 млн осіб, та зараз найбільша частка українців-біженців перебувають саме на її теренах.

Система заходів підтримки та консультування людей вирізняється своєю специфікою, зокрема жорсткою диференціацією напрямів допомоги. Переважно відбувається переспрямування до більш вузькоспеціалізованих установ та органів для подальшого здійснення соціальної та інших форм допомоги, відрізняючись від української поліпрофільної діяльності та взаємодії державних установ.

Серед напрямів діяльності муніципальних центрів соціального забезпечення (МЦСЗ, або MOPS) Республіки Польща з підтримки та консультування для людей, які приїхали з-за кордону присутні такі як:

консультування за місцем проживання (включаючи виїзну гарячу лінію, цілодобовий номер); юридичні, професійні та психологічні консультації; консультації з питань легалізації перебування, нотаріальних перекладів

документів, чинних правил перетин кордону; збір пожертвувань для біженців з України на спеціальний банківський рахунок; транспорт від кордону з Україною до місця тимчасового перебування на території Польщі; проживання в квартирах/будинках приватних осіб у містах на всій території країни; допомога з тимчасовим проживанням у Львові та Луцьку.

Перед нами постало завдання з'ясувати особливості соціальної роботи з українськими біженцями у Польщі та розробити програму заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем українських біженців.

Дослідження проводилося у три етапи. На підготовчому етапі було вивчено нормативно-правову базу державного регулювання соціальної роботи з біженцями в Республіці Польща. Організація і проведення дослідження включали в себе оцінку соціально-психологічного становища респондентів та аналіз особливостей соціальної роботи з даною групою осіб. На заключному етапі здійснено ряд заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем цих осіб та розроблено рекомендації фахівцям соціальних служб Польщі у роботі з біженцями.

Для формування вибірки було запрошено взяти участь у дослідженні 30 осіб-біженців, які звернулись по допомогу протягом травня 2023 року до Муніципального центру соціального забезпечення у м. Бельсько-Бяла, Республіки Польща.

Серед актуальних проблем було визначено такі групи: інформаційний напрямок (67%), медичний напрямок (27%), психологічний напрямок (73%), правовий напрямок (50%), матеріальний напрямок (83%), побутовий (60%).

Відповідно до цього основними завданнями соціальної роботи та допомоги виступили такі напрями: консультаційна робота, адаптація та ресоціалізація, правова допомога з отримання статусу біженця та відповідних пільг, допомога з працевлаштуванням, допомога та переспрямування з медичних питань, допомога та переспрямування з матеріального

забезпечення, допомога та переспрямування з адміністративних питань, психологічна допомога та реабілітація.

Зокрема для здійснення деяких напрямів було застосовано інтегрований підхід до вирішення проблем та залучено фахівців Управління у справах громадян для правової допомоги та вирішення адміністративних запитань, фахівців районного відділення Польського Червоного Хреста для вирішення питання матеріального забезпечення, фахівців Бюро праці з питань, які пов'язані з працевлаштуванням, фахівців Підбескидського центру кризового втручання для надання психологічної допомоги, а також проведено

консультаційну роботу з продовження лікування хворих на онкологічні захворювання українців в Національному інституті онкології (м. Єдвіце) та Бескидському центрі онкології.

Загалом під час здійснення комплексу заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення найбільш значущих проблем українських біженців було зауважено наскільки актуальним є створення відповідного середовища для осіб-біженців, яке посприє їхній психологічній, соціальній та культурній адаптації в новому оточенні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про статус біженців. Конвенція Організації Об'єднаних Націй. 1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 21.10.2023).

2. Інформація про впродовжені дії у місті Бельсько-Бяла для біженців з України: URL: <https://bielsko-biala.pl/informacja/dlya-bizhenciv> (дата звернення: 21.10.2023).